

DEVELOPMENTS IN GENDER AND GEOGRAPHY IN AFRICA

Mariama Awmbila
University of Ghana

Like elsewhere in the world, gender is increasingly gaining legitimacy in Africa as an essential and critical dimension of development. Gender equity has been acknowledged as integral to the equitable and sustainable development of countries in Africa. Since the early 1990's, much work on issues of gender have been undertaken at various levels in various African countries. In higher educational institutions, some of these have been the introduction of courses on women and gender, increasing studies on gender and place, and networking and research among feminist geographers as well as with other disciplines. At the national level geographers have made significant contributions to national development discourse in the various countries. However these developments have not translated into the mainstreaming of gender into the diverse sub areas in the discipline. Until the last two decades, feminist geography was not very visible in Africa. The paper provides an overview of current developments in the study of women and gender studies in general and in geography in particular in Africa. It begins by locating gender and women's studies in the context of international women's movements and examines the context of gender and women's studies in Africa. Since universities are the principal sites of the production of gender and women's studies, it locates these fields in the changing institutional landscape of higher education. It also traces how gender has evolved and transformed in geography over the decades and outlines challenges and potential trajectories for future direction on gender and geography in Africa.

The Context for Women and Gender Studies in Africa

The importance of gender in African development can be traced to the upsurge in feminist organizations across the world in the 1970s. The broader international women's movement and various conferences particularly in the 1980s offered a forum for African women to articulate their perspectives and their distinct concerns and interests work towards engendering development. In Africa, the establishment of the Association of

African Women for Research and Development (AAWORD) in Dakar in 1977, marks the beginning of steps to institutionalise gender and women's studies on the African continent. One of AAWORD's central aims was to set the agenda for feminist work in Africa by facilitating research and activism by African women scholars. It was followed by the establishment of other women's resource and documentation centres and networks, all of which drew the link between knowledge and power, and saw research, analysis and information work as a key activist strategy. Thus gender and women's studies in African Universities have maintained a close and more reciprocal engagement with feminist activism.

The teaching and Research of Gender Studies in Africa

Strategies on gender in Africa have been varied. Initially most research on gender in African universities was about numbers, ratios and gaps. Several studies challenged African Universities to address the massive gender gaps in student numbers and staff on most campuses. There were thus calls for affirmative action in universities based on the recognition that gender had a profound impact on the educational experiences of women and girls and that the intellectual environment was permeated with barriers, androcentric analysis and depletion (Bennet, 2002). Other studies drew attention to the ingrained structural, social and political factors that constrain increase in females in higher education (Bennet, 2002, Gaidzanwa, 1997, Kwesiga,, 2002).

In response, strategies to improve gender equity in African universities have placed emphasis on the establishment of women and gender studies programmes, centres and departments. Many Universities in Africa set up Departments of Women and Gender Studies in the early to mid 1990s. Unlike in the West, many of these Departments functioned as "located Activism", driving teaching programmes and simultaneously engaging with national policy makers, university managers, donors and extra campus women's movements. The paper notes that African Feminist have made important contributions particularly in the area of conceptualising women and gender. The need to re-examine the basic terms and concepts used in gender and gender studies in Africa are raised. Mama (1997) points out that it is necessary for African scholars working on gender to develop their own usages of basic terms and concepts, grounding them in local realities. Using two examples from West Africa (Amadiume; 1987,; and Oyewumi, 1997) the paper argues that efforts to conceptualise gender in the African context need to go beyond showing that gender has not been constructed historically in the same way in Africa as compared to the West. Despite this the significance of these conceptualizations of gender in the African context, expands the possibilities for diverse

categories of women and men. It also shows that African women's experiences are diverse and are structured by multiple lines of power and division other than gender, such as age, class, ethnicity, religion, region

Geography and Gender in Africa

Using Ghana and the University of Ghana in particular as a case study, the paper then discusses how gender has originated and evolved in geography over the decades. It notes that as occurred in the West, the study of gender has only been included within geographic discourse in Africa in the last two decades. Although the curricula of geography has been revised and new courses introduced in line with developmental needs of the country, these have not translated into the mainstreaming of gender into the diverse sub areas in the discipline. They have not examined how gendered attributes of development are socially constructed and how femininity and masculinity vary over space and time or what range of variation there is in the social relations between men and women? Neither have feminist perspectives been introduced into substantive geography core courses. It however notes that recent geographical research is beginning to focus on gender dimensions.

Challenges and Trajectories for the Future of Gender and Geography in Africa

The paper ends by examining challenges facing the teaching and study of gender as well as charting out trajectories for the future of geography and other disciplines in Africa. It notes some of the challenges faced as the need to go beyond the stereotyping of African women, to seeking explanations for gendered reality, rather than merely enumerate women's problems. There is also the need for "home-grown" theories and to re-operationalise, where necessary some of the basic concepts used in women's studies so as to ground them in our own experience and local conditions and articulate our own perspectives and concerns (Mama, 1996). It also discusses how donor-driven and donor sponsored research has created huge institutional needs for WID expertise which can undermine academic programmes and limit the intellectual quality and range of gender research.

These challenges raise the importance of strategising for feminist capacity-building and research and networking projects that address the problems discussed. Development organisations and research networks such as CODESRIA, the Association of African Women for Research and Development (AAWORD), the African Gender Institute, as

well as specialist networks and organisations dedicated to particular areas for women's empowerment, have been hugely influential in shaping agendas and for widening the scope of discussions on 'engendering' as well as 'africanising' a whole array of social science.

Despite these shortcomings, gender studies has registered great strides in Africa. Gender studies has become legitimized as an essential component of scholarship and has grown and produced its own locally relevant knowledge base in Africa. Despite this, both the institutional and the intellectual culture of mainstream geography is proving resistant to change. As the various Women and Gender Studies Departments all over Africa become institutionalized, and build up the capacities of academics to integrate gender into research and teaching of various disciplines, and as the various research networks for women and gender studies increasingly begin to influence research agendas, it is hoped that feminist approaches will increasingly be incorporated into mainstream geography.

DESENVOLUPAMENTS EN GÈNERE I GEOGRAFIA A ÀFRICA

Mariama Awmbila
University of Ghana

Com arreu del món, el gènere està adquirint cada vegada una major legitimitat a Àfrica, com una dimensió essencial i crítica del desenvolupament. La igualtat de gènere ha estat reconeguda com a integral per al desenvolupament igualitari i sostenible dels països africans. Des de principis de la dècada de 1990, s'ha emprès un volum de treball important sobre temes relacionats amb el gènere a diversos nivells en varis països del continent. En les institucions d'educació superior, part d'aquest ha estat la introducció de cursos sobre dones i gènere, l'increment dels estudis sobre gènere i lloc i el desenvolupament de xarxes de treball i de recerca entre les mateixes geògrafes feministes i amb altres disciplines. En l'àmbit nacional, els geògrafs han contribuït significativament al discurs del desenvolupament nacional en els diferents països. No obstant, aquests desenvolupaments no s'han traduït en una transversalització del gènere dins de les diverses subàrees de la disciplina. Fins les dues darreres dècades, la geografia feminista no ha estat gaire visible a Àfrica. Aquesta presentació proporciona una visió global dels desenvolupaments actuals de la recerca sobre les dones i els estudis de gènere en general i en la geografia en particular a Àfrica. Aquesta comença amb la ubicació dels estudis de gènere i sobre dones en el context dels moviments internacionals de les dones i examina la situació dels estudis de gènere i sobre les dones a Àfrica. Com que les universitats són els principals centres de producció d'estudis de gènere i sobre dones, es localitzen els camps esmentats en el canviant paisatge institucional de l'educació superior. També es traça l'evolució i la transformació del gènere en geografia al llarg de les dècades, destacant els reptes i les trajectòries potencials per a la futura direcció del gènere i la geografia a Àfrica.

El context dels estudis sobre dones i gènere a Àfrica

La importància del gènere en el desenvolupament africà pot resseguir-se fins al sorgiment de les organitzacions feministes arreu del món a la dècada de 1970. El moviment femení internacional i diverses conferències van proporcionar un fòrum perquè les dones africanes poguessin articular les seves perspectives i les seves distintes preocupacions i interessos de treball cap a la genderització del desenvolupament, particularment els anys 1980s. A Àfrica, l'establiment de l'Associació de Dones Africanes per a la Recerca i el Desenvolupament (ADARD) a Dakar el 1977

marca l'inici dels passos cap a la institucionalització dels estudis de gènere i sobre les dones al continent africà. Un dels objectius centrals de l'ADARD va ser establir una agenda per al treball femení a Àfrica a fi de facilitar la recerca i l'activisme per les dones acadèmiques africanes. Aquesta va ser seguida per la fundació d'altres centres i xarxes de recursos i documentació relacionats amb les dones, tots els quals dibuixaren el vincle entre el coneixement i el poder, visualitzant el treball de recerca, anàlisi i informació com una estratègia activista clau. En conseqüència, els estudis de gènere i sobre dones a les universitats africanes han mantingut un compromís més estret i recíproc amb l'activisme feminista.

L'educació i la recerca dels estudis de gènere a Àfrica

Les estratègies sobre gènere a Àfrica han estat diverses. Inicialment, la major part de la recerca sobre gènere a les universitats africanes fou per adreçar les enormes diferències de gènere en el nombre d'estudiants i personal empleat a la majoria dels campus. Hi hagueren, per tant, crides cap a la presa d'acció a les universitats basades en el reconeixement que el gènere tenia un profund impacte en les experiències educacionals de les dones i les noies i que el context intel·lectual es trobava ple de barreres, anàlisis androcèntriques i discriminació (Bennet, 2002). Altres estudis dirigien l'atenció cap als factors estructurals, socials i polítics que limiten la proliferació de les dones en l'educació superior (Bennet, 2002; Gaidzanwa, 1997; Kwesiga, 2002).

Com a resposta, les estratègies per millorar l'equitat de gènere a les universitats africanes han dirigit l'èmfasi en l'establiment de programes, centres i departaments relacionats amb l'estudi sobre dones i gènere. Moltes universitats a Àfrica van establir Departaments d'Estudis de Dones i Gènere entre principis i mitjans de la dècada de 1990. A diferència de l'Oest, molts d'aquests departaments funcionaven com a "activisme localitzat", conduint programes educatius alhora que establien relació amb els òrgans polítics i de presa de decisió nacionals, els directors de les universitats, els donants i els moviments femenins extra-universitaris. La presentació destaca el fet que les feministes africanes han contribuït de manera important en el camp de la conceptualització de les dones i el gènere. Se subratlla la necessitat de re-examinar els termes i els conceptes bàsics utilitzats en el gènere i en els estudis de gènere a Àfrica. Mama (1997) assenyala que les acadèmiques africanes que treballen sobre gènere han de desenvolupar els seus propis usos dels termes i conceptes bàsics, establint-los en realitats locals. Recorrent a dos exemple d'Àfrica Occidental (Amadiume, 1987; Oyewumi, 1997), la presentació discuteix que els esforços per conceptualitzar el gènere en l'àmbit africà requereixen anar més enllà de la demostració que el gènere no ha

estat construït històricament de la mateixa manera a Àfrica que a l'Oest. Malgrat tot, el significat d'aquestes conceptualitzacions de gènere en el context africà expandeix les possibilitats per una varietat de categories de dones i homes. I també mostra que les experiències de les dones africanes són diverses i que estan estructurades per múltiples línies de poder i divisió a part del gènere, com l'edat, la classe social, l'etnicitat, la religió o la regió.

La geografia i el gènere a Àfrica

Utilitzant Ghana i la Universitat de Ghana en particular com a cas d'estudi, la presentació passa a discutir l'origen i l'evolució del gènere en geografia al llarg de les dècades. Assenyala que, tal com va succeir a l'Oest, l'estudi del gènere ha format part del discurs geogràfic africà des de només les últimes darreres dècades. Encara que el currículum de la geografia ha estat revisat i han estat introduïts nous cursos paral·lelament a les necessitats del país, aquest fet no s'ha traduït en la transversalització del gènere cap al si de les diferents subàrees de la disciplina. No han examinat com els atributs generitzats del desenvolupament són socialment construïts i com la feminitat i la masculinitat varien amb el temps i l'espai i quin índex de variació existeix en les relacions socials entre homes i dones. Les perspectives feministes tampoc no han estat introduïdes dins dels principals cursos de geografia. Tanmateix, apunta que la recerca geogràfica recent està començant a centrar-se en les dimensions de gènere.

Reptes i trajectòries pel futur del gènere i la geografia a Àfrica

La presentació acaba fent un examen dels reptes que encaren la docència i l'estudi del gènere i projectant trajectòries pel futur de la geografia i altres disciplines a Àfrica. Assenyala alguns dels desafiaments afrontats, com la necessitat d'anar més enllà de l'estereotipació de les dones africanes i la cerca d'explicacions per a la realitat de gènere, en lloc de simplement enumerar els problemes femenins. També hi ha la necessitat de teories "localment desenvolupades" i de re-operacionalitzar, allà on calgui, alguns dels conceptes bàsics utilitzats els estudis sobre dones a fi de basar-los en la nostra pròpia experiència i les condicions locals i articular les nostres pròpies perspectives i preocupacions (Mama, 1996). Es discuteix, així mateix, com la recerca dirigida o esponsoritzada pels donants ha creat grans necessitats institucionals de persones expertes en "Dones en Desenvolupament", les quals poden debilitar els

programes acadèmics i limitar la qualitat intel·lectual i la diversitat de la recerca sobre gènere.

Els reptes citats, eleven la importància de cercar estratègies orientades cap a la construcció de la capacitat i la recerca feminista i vincular projectes que adrecin els problemes discutits. Les organitzacions de desenvolupament i les xarxes de recerca com CODESRIA, l'Associació de Dones Africanes per a la Recerca i el Desenvolupament (ADARD) i l'Institut de Gènere Africà, així com les xarxes d'especialistes i les organitzacions dedicades a àrees concretes per a l'empoderament de les dones, han estat altament influents en la configuració de les agendes i en l'ampliació del marc de les discussions sobre l'“engenderització” i l'“africanització” del conjunt de les ciències socials.

Tot i aquestes deficiències, els estudis de gènere han registrat grans progressos a Àfrica. Els estudis de gènere han estat reconeguts com un component essencial de l'acadèmia i han crescut i produït la seva pròpia base de coneixement localment rellevant a Àfrica. No obstant això, tant la cultura institucional com la cultura intel·lectual dels principals corrents de la geografia es mostren resistents al canvi. Paral·lelament a la institucionalització dels diversos Departaments d'Estudis de Dones i Gènere arreu del continent, al desenvolupament de les capacitats dels acadèmics per integrar el gènere en la recerca i l'ensenyament de diferents disciplines i a la creixent influència de les diverses xarxes de recerca dedicades a l'estudi de les dones i el gènere sobre els programes de recerca, s'espera que les aproximacions feministes seran progressivament incorporades a les principals branques de la geografia.

GLOBALIZATION, LABOR MARKETS AND THE TRANSFORMATION OF WOMEN'S ROLES

**Lourdes Benería
Cornell University**

The first part of this paper presents a historical overview of how globalization of production and reproduction under neoliberalism since the 1970s has transformed labor markets and affected women's work. First, the paper presents a summary of some of the main features of these processes with respect to female employment: a) the role of multinational investment in the industrialization of the South East Asian countries during the 1970s and their "preference" for the employment of women; b) the extent to which the feminist literature initially followed a "women-as-victims" approach in the analysis of this phenomenon; c) the continuing feminization of the international labor force during the 1980s and the globalization of employment in new directions, including the service sector; d) the role of neoliberal policies, and particularly of structural adjustment programs, in furthering globalization and market-oriented reforms in developing countries, thus contributing to labor market flexibilization and to the enormous growth of informalization; e) the shift of multinational investment from first to second tier countries in search of lower production costs, thus contributing to export-oriented industrialization and "maquilaization" based on a large proportion of women workers; f) low cost production has not only been based on a growing female labor force and on gender discrimination but it has also introduced enormous changes in gender roles, often threatening social norms and leading to gender-based tensions at the work place and elsewhere; and g) since the 1990s in particular, there has been an increase in what we can call the globalization of reproduction or the continuous flow of migrant women from the South to the North in order to work in the care sector of the economy, particularly in reproductive work. Demographic factors in Northern countries have generated a demand that is being met by migrant women responding to economic and other factors. This has led to the many changes in the structure of families both in the South and in the North, and to the formation of transnational households.

Following this summary, the paper asks whether and how can we evaluate the effects of globalization on women's work and it suggests that, given the complex and often contradictory tendencies at work, we cannot generalize although we can observe some patterns. The effects depend on a variety of factors that range from geographical location and cultural differences to prevailing economic conditions such as rates of growth, the extent of unemployment and the work alternatives available to women and men.

The second part of the paper focuses more specifically on the ways in which these processes have led to changes in women's roles. Beginning with the notion that gender is a dynamic concept subject to continuous social constructions and reconstructions, it conceptualizes two different ways of analyzing these changes, namely, those that are visible and can be quantified rather easily and those that function at a deeper level and are more difficult to perceive and evaluate. Statistically, we can point out tremendous changes in women's roles during the past decades; female labor force participation rates have increased significantly in all regions of the world while women have moved into male activities throughout the labor hierarchy. However, available indicators tend to be either incomplete or not able to capture many of the gendered changes that are important to evaluate gender in/equality and gender roles and norms. At the conceptual and practical levels, we need to ask about the extent to which there have been processes of "de-gendering" at the deeper level of subjective traits and identity formation or the extent to which gender is being "undone." These considerations help us understand differences between world regions in the way gender roles and norms are changing and explain some of the "paradoxes" that have been identified in some development circles.

The paper concludes with a call to view gender in/equality and changes in women's roles within the wider context of growing inequalities within and between countries under globalization. This leads to emphasizing two points: a) the importance of considering questions of distribution of resources in feminist analysis, and b) a critique of hegemonic feminism in the sense that it has failed to analyze the connections between gender and social inequalities and thus contribute more widely to progressive social change.

GLOBALITZACIÓ, MERCAT DE TREBALL I LA TRANSFORMACIÓ DELS ROLS DE LES DONES

Lourdes Benería
Cornell University

La primera part d'aquesta presentació ofereix un repàs històric de la manera com la globalització de la producció i la reproducció sota el neoliberalisme ha transformat els mercats de treball i ha afectat la labor de les dones des de la dècada de 1970. En primer lloc, la presentació ofereix un resum d'algunes de les principals característiques d'aquests processos en relació al treball femení: a) el rol de la inversió multinacional en la industrialització dels països del sud-est asiàtic durant la dècada de 1970 i la seva "preferència" per l'ocupació femenina; b) l'extensió fins a la qual la literatura feminista va seguir inicialment una aproximació de les "dones-com-a-víctimes" en l'anàlisi de l'esmentat fenomen; c) la continuada feminització de la força de treball internacional durant els anys 1980s i la globalització de l'ocupació cap a noves direccions, incloent el sector dels serveis; d) el paper de les polítiques neoliberals i, particularment, dels programes d'ajustament estructural en la posterior globalització i les reformes orientades cap al mercat en els països en procés de desenvolupament, contribuint així a la flexibilització del mercat de treball i a l'enorme creixement de la informalització; e) el canvi de la inversió multinacional des dels països de primer a segon rang a la cerca de costos de producció més baixos, afavorint per tant la industrialització orientada a l'exportació i la "maquilització" basada en una gran proporció de dones treballadores; f) la producció a baix cost no ha estat només basada en una força de treball femenina creixent i en una discriminació de gènere, sinó que aquesta també ha introduït enormes canvis en els rols de gènere, sovint amenaçant les normes socials i conduint a tensions amb una arrel de gènere al lloc de treball i arreu; i g) des dels anys 1990s en particular, hi ha hagut un increment en el que podem anomenar la globalització de la reproducció o el flux continuat de dones migrants des del Sud cap al Nord, amb l'objectiu de treballar en el sector econòmic de l'atenció personal, particularment en el treball reproductiu. Els factors demogràfics en els països del Nord han generat una demanda que està essent satisfeta per part de dones migrants com a resposta a factors de tipus econòmic, entre d'altres. Això ha provocat molts canvis en l'estructura familiar tant al Sud com al Nord, així com la formació d'unitats familiars transnacionals.

Continuant aquest resum, la presentació qüestiona si i com podem avaluar els efectes de la globalització en el treball de les dones i suggereix que, donades les complexes i sovint contradictòries tendències a la feina, no podem generalitzar encara que puguem

observar alguns patrons. Els efectes depenen d'una diversitat de factors que varien des de la localització geogràfica i les diferències culturals fins a condicions econòmiques tan significatives com les taxes de creixement, els índexs de desocupació i les alternatives laborals existents per a les dones i els homes.

La segona part de la presentació es focalitza més específicament en les maneres com aquests processos han motivat canvis en els rols de les dones. Començant amb la idea que el gènere és un concepte dinàmic subjecte a contínues construccions i reconstruccions socials, aquesta conceptualitza dues formes diferents d'analitzar aquests canvis: aquelles que són visibles i poden ser quantificades més o menys fàcilment i aquelles que funcionen a un nivell més profund i són més difícils de percebre i avaluar. Estadísticament, podem assenyalar enormes canvis en els rols de les dones durant les dècades passades; les taxes de participació de la força laboral femenina han incrementat significativament a totes les regions del món, mentre les dones s'han introduït a les activitats masculines a través de tota la jerarquia laboral. No obstant, els indicadors disponibles tendeixen a ser incomplets o bé no són capaços de captar molts dels canvis de gènere que són importants per valorar la des/igualtat de gènere i els rols i normes de gènere. Des d'un punt de vista conceptual i pràctic, necessitem preguntar fins a quin punt hi ha hagut processos de "de-generització" al nivell més profund dels trets subjectius i la configuració d'identitat o fins a quin punt el gènere està essent "desfet". Aquestes consideracions ens ajuden a entendre les diferències entre les regions del món en la manera com els rols i les normes de gènere estan canviant, així com a explicar algunes de les "paradoxes" que han estat identificades en alguns cercles de desenvolupament.

La presentació conclou amb una crida que vol visualitzar la des/igualtat de gènere i els canvis en els rols de les dones en el context més ampli de les creixents desigualtats dins i entre els països sota la globalització. Això porta a emfatitzar dos punts: a) la importància de considerar les qüestions de la distribució de recursos en l'anàlisi feminista; i b) una crítica del feminisme hegemònic en el sentit que aquest ha fracassat en l'anàlisi de les connexions entre el gènere i les desigualtats socials i, per tant, en contribuir més àmpliament al canvi social progressiu.

FROM "MIGRATION DER FRAU AUS BERGGEBIETEN" TO "GENDER AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT": DYNAMICS IN THE FIELD OF GENDER AND GEOGRAPHY IN SWITZERLAND AND IN THE GERMAN-SPEAKING CONTEXT

Elisabeth Buehler
Universität Zürich

"Migration der Frau aus Berggebieten" (Migration of the women from mountain areas) and "Gender and Sustainable Development": These are the titles of two geographic texts published in 1978 and 2004 in Switzerland. The first one is the title of a master thesis written by Eva Buff at the Department of Geography at the University of Zurich. It is considered as the first contribution in German-speaking geography with an explicit focus on women. The second one is the title of an online report written in English – originally – in the framework of the National Centre of Competence in Research North-South with the Department of Geography in Berne as the so-called 'leading house'. I have chosen these two titles because they exemplify some of the *dynamic changes* that occurred in the field of geographic gender studies in German-speaking geography during the recent decades. One of these changes is the growing importance of the English language that came along with the scientific globalisation. In the 70ies and 80ies only few publications were originally written in English even though English literature always has been an important source of knowledge. Another change visible in these two titles is the shift in the theoretical perspectives on gender. While in the 70ies and early 80ies it was very common to speak of women in the singular, feminist research made soon very clear that there is no such thing as "THE women". During the 80ies and 90ies this essentialist notion was replaced by more complex notions of identity and by postmodernist concepts of subjectivity. However, the chosen two publications in the title of my presentation also stand for aspects of *persistence* in German-speaking geography on gender. One master thesis and one online report and not – for instance – a well-known textbook or a printed publication: Apart from a few exceptions, German-speaking geographic gender studies do not show great institutional success yet.

In my presentation I am tracing some of the progresses and discuss some of the stagnations in the field of geography and gender that characterize the German-speaking context during the last decades. The presentation consists of two parts. In the first part I am presenting the results of a *bibliographic analysis of academic theses and of journal articles*. The second part of the presentation focuses on *people, networks and institutions* in the field of gender and geography in the German-speaking context.

What kinds of “realities” did the analyzed theses and journal articles produce during the last three decades? I would like to outline the most prominent results in the following paragraphs.

- ◇ *Women authors dominate the field.* Women have been the driving forces and the almost exclusive producers of knowledge in this innovative field of science. Furthermore it is worthy to highlight that in the German-speaking journals mainly young women and women outside the academic establishment have been the most important authors of knowledge on gender and geography.
- ◇ Academic theses and journal articles on gender and geography are *much more visible in Switzerland than in Germany and in Austria.* Defensive conservatism against the innovative field of research on gender seems to be much stronger in German and Austrian universities and in editorial departments of academic journals in Germany than in Switzerland.
- ◇ *A shift in the theoretical perspectives* away from the originally dominating women studies perspective towards the gender relations and the gender studies perspective could be detected in both bodies of texts. However, this shift has not been very pronounced yet. Men or masculinity studies are missing completely in geographic theses and journals, and the women studies perspective still is quite important in German-speaking geographic gender studies.
- ◇ *The number of articles as well as the number of theses focusing on gender in German-speaking geography decreased significantly* in the most recent time period. Two diverse interpretations of this trend must be taken into account: On the one hand the decreasing numbers of theses and articles might signalize an actual recession of interest for research on gender in geography. On the other hand the decline of theses and articles *explicitly* focusing on gender topics could be caused by a trend to mainstream gender aspects into a broader discussion of social difference and identity. Considering these results within the context of people, networks and institutions of German-speaking geography the picture of geographic gender studies I would like to draw contains light and dark sides. I am concluding my presentation trying to highlight four of the most important tendencies observed, which I have termed as *persistence, gender mainstreaming, interdisciplinarity* and *internationality*. What are the meanings and the impacts of these tendencies for the future of German-speaking geography on gender?

- ◇ I am interpreting the persistent disengagement of male geographers, the extremely small proportion of feminist professors and the very small numbers of articles with an explicit gender perspective in regular academic journals as an expression of a *persistent resistance of the academic establishment* – mainly in Germany and Austria – against the innovative field of gender studies. However, in spite of these negative tendencies observed in the past I am expecting a more favourable future development. Among younger generation geographers there are quite a few persons with a broad knowledge and an interest in gender studies. Some of them will pursue an academic career implementing their knowledge on gender in geography. Therefore I am convinced that the meaning of the gender dimension will be better included into teaching curricula and research programmes in the future than it has been in the past.

- ◇ One strategy in doing so is the inclusion of the gender dimension into broader research and teaching topics and the discussion of the meaning of gender in relation to other dimensions of social identity. In my presentation I will give some examples of the observed *gender mainstreaming* tendencies in German-speaking geography. Gender mainstreaming tendencies can be regarded as a successful effect of previous research on gender. However, I think that we should carefully discuss its meanings and possible impacts, because there is a danger of weakening the subversive and analytical potential of feminist research that comes along with gender mainstreaming.

- ◇ Like environmental studies or development studies gender studies transgress disciplinary boundaries. In German-speaking geography *interdisciplinary dynamics in the field of gender studies* have even been greater than the ones within geography. For the small community of German-speaking geographers interested in research on gender, interdisciplinary collaboration has to be regarded as a chance, because it offers one possibility to reach the critical mass for an academic discourse.

- ◇ *Internationality* is the fourth important tendency of German-speaking geography on gender I would like to highlight. Since its beginnings, participation in an international discourse has been essential for German-speaking geographic gender studies. It certainly is no accident that the numbers of produced feminist theses and journal articles rose significantly after 1988, the year, when the IGU “working group on gender and geography” was founded in Sydney. For the small community of German-speaking geographers interested in research on gender international collaboration and networking is another important chance to participate in a larger academic discourse and to override discursive isolation.

DE "MIGRATION DER FRAU AUS BERGGEBIETEN" A "GENDER AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT": DINÀMIQUES EN EL CAMP DEL GÈNERE I LA GEOGRAFIA A SUÏSSA I EN EL CONTEXT GERMANO-PARLANT

Elisabeth Buehler
Universität Zürich

"Migration der Frau aus Berggebieten" (La migració de les dones de les àrees de muntanya) i "Gender and Sustainable Development" (Gènere i desenvolupament sostenible): aquests són els títols de dos textos geogràfics publicats el 1978 i el 2004 a Suïssa. El primer és el títol d'una tesi de màster escrita per Eva Buff al Departament de Geografia de la Universitat de Zúrich. Aquesta és considerada la primera contribució a la geografia germano-parlant amb un focus explícit sobre les dones. El segon és el títol d'un informe *on-line* escrit originalment en anglès en el marc del Centre Nacional de Competència en Recerca Nord-Sud amb el Departament de Geografia a Berna com la també anomenada "casa de lideratge". He escollit aquests dos títols perquè exemplifiquen alguns dels *canvis dinàmics* esdevinguts en el camp dels estudis de gènere en la geografia germano-parlant durant les dècades recents. Un d'aquests canvis és la creixent importància de la llengua anglesa que acompanyà la globalització científica. En els 1970s i els 1980s només poques publicacions varen ser originalment escrites en anglès tot i que la literatura anglesa sempre ha estat una font important de coneixement. Un altre canvi visible en aquests dos títols és el viratge en les perspectives teòriques sobre gènere. Mentre en els 70s i els primers 80s era molt comú parlar de les dones en singular, la recerca feminista aviat va deixar molt clar que no existeixen "les dones". Durant els 80s i els 90s aquesta noció essencialista va ser substituïda per nocions més complexes d'identitat i per conceptes postmodernistes de subjectivitat. No obstant, les dues publicacions escollides en el títol de la meva presentació també mostren aspectes de *persistència* en la geografia anglo-parlant sobre gènere. Una tesi de màster i un informe *on-line* i no, per exemple, un llibre de text ben conegut o una publicació impresa: a part d'algunes excepcions, els estudis de gènere geogràfics germano-parlants no mostren encara un gran èxit institucional.

En la meua presentació traço alguns dels progressos i discuteixo alguns dels estancaments en el camp de la geografia i el gènere que caracteritzen el context germano-parlant durant les últimes dècades. La presentació consisteix en dues parts. En la primera part presento els resultats d'una *anàlisi bibliogràfica de tesis acadèmiques i articles de revista*. La segona part de la presentació es focalitza en les *persones, xarxes i institucions* en el camp del gènere i la geografia en el context germano-parlant.

Quins tipus de “realitats” van produir les tesis i els articles analitzats durant les últimes tres dècades? A mi m’agradaria subratllar els resultats més destacats en els paràgrafs següents:

- *Les dones autores dominen aquest camp.* Les dones han estat les forces conductores i les productores més exclusives de coneixement en aquest innovador camp de la ciència. A més, és important tenir en compte que les autores més importants de coneixement sobre gènere i geografia en les revistes germano-parlants han estat principalment noies i dones situades fora dels sectors dominants dins de l’acadèmia.
- Les tesis acadèmiques i els articles de revista sobre gènere i geografia són *molt més visibles a Suïssa que a Alemanya i Àustria*. El conservadorisme defensiu contra l’innovador camp de la recerca sobre gènere sembla ser molt més fort a les universitats alemanyes i austríaques i en els departaments editorials de les revistes acadèmiques a Alemanya que a Suïssa.
- Un *viratge en les perspectives teòriques*, des de la perspectiva dels estudis sobre dones originalment dominant cap a la perspectiva de les relacions de gènere i els estudis de gènere podria ser detectada en el cos d’ambdós textos. Tanmateix, aquest canvi encara no ha estat gaire pronunciat. Els estudis sobre homes o masculinitat són completament inexistents en les tesis i revistes geogràfiques i la perspectiva dels estudis de dones encara és bastant important en els estudis de gènere geogràfics germano-parlants.
- El *nombre d’articles, així com el nombre de tesis focalitzades en el gènere en la geografia germano-parlant ha disminuït significativament* en els últims temps. Dues interpretacions diferents d’aquesta tendència han de ser tingudes en compte: d’una banda, el nombre decreixent de tesis i articles podria assenyalar una actual recessió en l’interès per a la recerca sobre gènere en geografia; de l’altra, el declivi de tesis i articles *explícitament* focalitzats en temes de gènere podria ser causat per una tendència cap al tractament del gènere des de les branques principals de la geografia, dins d’una discussió més àmplia entorn a la diferència i la identitat socials.
- Considerant aquests resultats dins del context de les persones, xarxes i institucions de la geografia germano-parlant, el retrat dels estudis de gènere geogràfics que m’agradaria mostrar conté parts de llum i altres parts d’ombra. Concloc la meva presentació intentant subratllar quatre de les tendències observades més importants, les quals he anomenat *persistència, gènere en les branques principals de la geografia,*

interdisciplinarietat i *internacionalitat*. Quins són els significats i els impactes d'aquestes tendències per al futur de la geografia del gènere germano-parlant?

- Jo interpreto la persistent desvinculació dels geògrafs masculins, l'extremament petita proporció de catedràtics feministes i el reduïdíssim nombre d'articles amb una perspectiva de gènere explícita a les revistes acadèmiques com una expressió d'una *resistència persistent dels sectors dominants dins l'acadèmia* (majoritàriament a Alemanya i Àustria) contra l'innovador camp dels estudis de gènere. Així i tot, malgrat aquestes tendències negatives observades en el passat, espero un desenvolupament futur més favorable. Entre la generació més jove de geògrafs hi ha bastants persones amb un coneixement i un interès amplis en els estudis de gènere. Algunes d'aquestes persones seguiran una carrera acadèmica implementant el seu coneixement sobre gènere en la geografia. Per aquest motiu, estic convençuda que el significat de la dimensió de gènere serà millor inclòs dins del currículum educatiu i els programes de recerca en el futur que no ho ha estat en el passat.
- Una estratègia per tal d'aconseguir-ho és la inclusió de la dimensió de gènere dins de la recerca i els temes de docència més generals i la discussió del significat del gènere en relació amb altres dimensions d'identitat social. En la meva presentació proporciono alguns exemples de les tendències del *gènere* en el si de les corrents principals de la disciplina observades en la geografia germano-parlant. Aquestes tendències poden ser enteses com un efecte resultant de l'anterior recerca sobre gènere. No obstant, penso que hauríem de discutir amb precaució els seus significats i possibles impactes, car hi ha el perill de debilitar el potencial subversiu i analític de la recerca feminista que acompanya el tractament del gènere des de les branques de la geografia tradicionalment establertes.
- Igual que els estudis ambientals o de desenvolupament, els estudis de gènere transgradeixen les fronteres disciplinàries. En la geografia germano-parlant, les *dinàmiques interdisciplinàries en el camp dels estudis de gènere* han estat fins i tot majors que les que han tingut lloc dins de la geografia. Per a la petita comunitat de geògrafs germano-parlants interessats en la recerca sobre gènere, la col·laboració interdisciplinària ha de ser presa com una oportunitat, perquè ofereix una possibilitat d'investigar la massa crítica per a un discurs acadèmic.
- La *internacionalitat* és la quarta tendència important de la geografia germano-parlant sobre gènere que m'agradaria destacar. Des dels seus inicis, la participació en un discurs intern ha estat essencial pels estudis de gènere geogràfics germano-parlants. Certament no és casualitat que el nombre de tesis i articles feministes elaborats

augmenti significativament després de 1988, l'any en què el grup de treball sobre gènere i geografia de la UGI va ser fundat a Sidney. Per a la petita comunitat de geògrafs germano-parlants interessats en la recerca sobre gènere, la col·laboració i les xarxes internacionals és una altra important oportunitat de participar en el discurs acadèmic més ampli i superar l'aïllament discursiu.

RECENT FEMINIST RESEARCH IN UNITED STATES GEOGRAPHY

Altha Cravey

University of Carolina at Chapel Hill

This paper discusses recent feminist geographic research in the United States and suggests that this vibrant field engages diverse topics and is theoretically innovative. Feminist geographers tend to use interdisciplinary and collaborative approaches. They and their work are sometimes marginalized in subtle and overt ways by mainstream geography.

At the same time, feminist geography networks and organizations—such as Geographic Perspectives On Women (GPOW), Committee on the Status of Women in Geography (CSWG), and Supporting Women in Geography (SWIG) as well as individuals and individual departments—have been highly effective at nurturing students, scholars, and innovative ideas. Specific departments and programs have been able to strengthen feminist geography by partnering with Womens Studies programs, designing feminist lecture series, reading groups and other creative techniques. This success is uneven to be sure, yet feminist geography in the United States can point to several markers of progress, including the election of feminist geographers to the highest offices of our professional organizations and an indelible impact on certain fields of study such as social geography, economic geography, and migration studies. I provide details from the field of migration study to illustrate the impact of feminist research on mainstream geography.

INVESTIGACIONS FEMINISTES RECENTS EN LA GEOGRAFIA DELS ESTATS UNITS D'AMÈRICA

Altha Cravey

University of Carolina at Chapel Hill

Aquesta presentació discuteix la recerca geogràfica feminista recent als Estats Units d'Amèrica i suggereix que aquest vibrant camp comprèn temes diversos i és teòricament innovador. Les geògrafes feministes tendeixen a utilitzar aproximacions interdisciplinàries i col·laboradores. Elles i el seu treball són a vegades marginats de formes més subtils o obertes pels corrents principals de la disciplina.

Alhora, les xarxes i les organitzacions de la geografia feminista (Perspectives Geogràfiques sobre Dones (PGD), Comitè sobre l'Estat de les Dones en Geografia (CEDG) i Suport a les Dones en Geografia (SDG), així com també les persones individuals i els propis departaments) han estat altament efectives en el cultiu d'estudiants, personal acadèmic i idees innovadores. Els departaments i els programes específics han estat capaços de reforçar la geografia feminista per mitjà de la col·laboració amb programes dels Estudis de Dones, dissenyant diferents cursos i cicles feministes, grups de debat i altres tècniques creatives. Aquest èxit és desigual i varia segons els llocs; tanmateix, la geografia feminista als Estats Units d'Amèrica ha aconseguit diferents progressos, encloent l'elecció de geògrafes feministes per a les oficines més elevades de les nostres organitzacions professionals i un impacte inesborrable en certs camps d'estudi com la geografia social, la geografia econòmica i els estudis sobre migracions. Jo proporciono detalls del camp d'estudi de les migracions a fi d'il·lustrar l'impacte de la recerca feminista en els corrents dominants de la disciplina.

GENDER ISSUES IN FRENCH GEOGRAPHY : TRENDY PHENOMENON OR REAL CHANGES ?

Dominique Creton
Université de Poitiers

An overwhelming majority of French geographers seem to have ignored gender questions up to the last few years when signs of changes started to show : publication of special issues on gender by Geographical journals, a Conference held in spring 2004 and a few thesis openly including gender questionings. Reasons for the former are to be searched for in some specific contexts such as the French emphasis on the universalism of a neutral – therefore male? – individual, the structuration and the evolution of the geographical institution (importance of the concours, reduction and masculinisation of the recruitment in the 1980s...), the emphasis put on some fields of research and the avoidance of others... but also some reluctance towards words and questions that are felt as imported from a “mainstreaming” school of thought, i.e. anglo-american geography.

As for the latter, some explanations can be put forward such as the emphasis put on the individual (l'acteur) in actual geographical research, more multidisciplinary and international teams of research in such fields as development studies, urban studies or migration studies.. a changing French (law on parity in politics) and European (introduction of mainstreaming) socio-political context. Not to forget the incentives given by international research fundings, particularly from the E.U. – in the last few years, when the financial question has taken more importance.

Up to now the geographical community has seen the re-emergence of gender questioning with no openly negative attitude as it is still rather informal and non-institutionalised

LES QÜESTIONS DE GÈNERE EN LA GEOGRAFIA FRANCESA: UN FENOMEN DE MODA O CANVIS REALS?

Dominique Creton
Université de Poitiers

Una impressionant majoria dels geògrafs francesos sembla haver ignorat les qüestions de gènere fins el últims pocs anys, moment en què es mostraren els primers signes de canvi: la publicació de volums especials sobre gènere per part de revistes de geografia, una conferència celebrada la primavera de 2004 i unes quantes tesis que incloïen obertament reflexions de gènere. Els motius d'això s'han de buscar en alguns contextos específics, com l'èmfasi francès en la universalització d'un individu neutre (i, per tant, masculí?), l'estructuració i l'evolució de la institució geogràfica (la importància dels concursos, la reducció i la masculinització del reclutament durant els anys 1980s,...), l'accent posat en alguns camps de recerca i l'evitament d'altres,... però també en un cert recel cap a paraules i qüestions que són percebudes com a importades des d'una escola de pensament predominant, p.ex. la geografia anglo-americana.

Es poden trobar algunes explicacions en relació a aquestes darreres afirmacions, com l'èmfasi posat en l'individu (l'actor) en la recerca geogràfica actual, temes de recerca més multidisciplinars i internacionals en camps com els estudis sobre desenvolupament, els estudis urbans o els estudis sobre migracions,... un context socio-polític canviant tant a França (lleis sobre la paritat en la política) com a Europa (introducció dels corrents predominants). Sense oblidar els incentius donats per part de les subvencions internacionals a la recerca, particularment des de la Unió Europea (en els últims pocs anys, quan la qüestió del finançament ha prè més importància).

Fins a l'actualitat, la comunitat internacional no ha vist la re-emergència del qüestionament de gènere amb una actitud obertament negativa, car aquest és encara força informal i desinstitucionalitzat.

“GENDERITZANT” LA GEOGRAFIA ESPAÑOLA: UN BALANÇ AMB MÉS LLUMS QUE OMBRES

**Maria Dolors Garcia Ramon, Mireia Baylina, Anna Ortiz, Maria Prats, Antoni F. Tulla (Grup d'Estudis de Geografia i Gènere)
Universitat Autònoma de Barcelona**

La nostra presentació tracta sobre el desenvolupament de la geografia i el gènere a Espanya. La primera part se centra en el desenvolupament de la recerca sobre gènere i, la segona, intenta explorar els motius del desenvolupament més lent de la geografia del gènere a Espanya durant la darrera dècada. I, per últim, ens agradaria compartir amb vosaltres algunes reflexions finals.

Fent referència al context de la geografia espanyola, cal recordar que moltes institucions acadèmiques espanyoles continuen treballant en el marc de la geografia regional tradicional, encara que actualitzada amb la introducció de noves tecnologies (especialment en l'àrea dels SIG i les aproximacions ambientals aplicades). En canvi, la recerca sobre gènere que ha estat desenvolupada a Espanya pot ser considerada una contribució a la geografia crítica social i cultural. En molts sentits, els estudis de gènere varen marcar un trencament important de la geografia espanyola estàndard (la qual era tradicional o altament aplicada). El trencament metodològic és especialment important, car es pot dir que la geografia del gènere a Espanya ha estat una força pionera en la introducció de metodologies d'anàlisi qualitativa, les quals foren inicialment refusades tot i que actualment comencen a ser acceptades per la comunitat geogràfica espanyola.

Sense pretendre ser exhaustives, primer concentrarem la nostra anàlisi en els estudis sobre espais rurals, després en els treballs entorn al medi urbà i, finalment, sobre la investigació relacionada amb el gènere i el poder en la geografia acadèmica. Durant molts anys, la recerca sobre els espais rurals ha estat la via més important de recerca, d'acord amb la tradició ruralista de la geografia espanyola. Aquesta es desenvolupà en dues línies de recerca principals, ambdues referents al treball efectuat per les dones a les àrees rurals: les contribucions de les dones al treball de les explotacions familiars i el rol que les dones juguen en la diversificació econòmica, social i cultural de les àrees rurals. Dins de la primera línia, hi hagué una notable sèrie d'estudis sobre les contribucions de les dones en explotacions familiars que demostraren que la supervivència de les granges familiars espanyoles depèn altament de la participació de les dones. De manera similar, la recerca va contribuir al debat teòric sobre la divisió entre treball productiu i reproductiu i posà sobre la taula idees significatives sobre les

construccions culturals de la masculinitat i la feminitat a les àrees rurals. Encara que el sector agrari espanyol ha anat perdent terreny els darrers quinze anys, fou important descobrir el valor del rol de les dones en el procés recent de reestructuració rural. Aquesta recerca es va concentrar en el procés de diversificació social, econòmica i cultural que ha tingut lloc al camp espanyol. Foren estudiades tant les activitats innovadores com el turisme rural i el teletreball, així com les activitats més tradicionals com el treball domèstic o les feines en la indústria agrària o lleugera. El tema de l'agricultura ambientalment responsable també ha estat examinat recentment i s'ha demostrat que les pageses juguen un paper cabdal en un sector emergent a les àrees rurals, podent esdevenir agents d'un canvi cultural important en les pautes de consum. A més, la recerca estudia també el rol de les dones rurals en la gestió dels recursos naturals i el desenvolupament sostenible, especialment a les zones amb àrees protegides. L'emfasi se situa en les conseqüències que tenen per les dones les actuals polítiques de desenvolupament rural i de conservació de la natura implementades des de diferents administracions públiques, tant a Espanya com a la Unió Europea.

En relació a l'àmbit urbà, els estudis més recents es fixen en la mobilitat femenina, especialment pel que fa a la mobilitat laboral; però ja a la dècada de 1990, es va emprendre l'estudi de l'ús del temps de les dones a la ciutat, inspirat pels debats de l'esquerra italiana. Davant del repte del massiu influx de dones cap als llocs de treball i la rigidesa dels estils de vida i els horaris a la ciutat, es va intentar proporcionar elements que ajudessin a comprendre l'ús del temps per part de les dones, elaborant recomanacions cap a l'encoratjament de més llibertat i d'una major equitat en l'ús del temps quotidià, algunes recomanacions de les quals foren implantades per la municipalitat de Barcelona. La qüestió de la flexibilització dels horaris de treball va ser també un punt central en l'estudi del treball de les dones en el sector de la venda al detall a les àrees metropolitanes; no obstant, en aquest cas, aquest és un tipus de flexibilitat que no beneficia les dones, sinó els establiments.

Una altra línia recent de recerca involucra l'anàlisi d'un seguit d'accions de planificació empreses en els últims quinze anys en diverses ciutats catalanes. Es va estudiar una sèrie d'accions dirigides cap a la rehabilitació d'espais urbans des del punt de vista de la inclusió/exclusió. De fet, el potencial dels espais públics com una força potencialment integradora ha estat demostrat, així com el fet que el disseny és un element crucial per assegurar la presència de dones, en un esforç per superar el seu aïllament social i espacial tradicional i encoratjar el seu procés d'emancipació. Finalment, desitgem atraure l'atenció cap a un tema molt nou en el camp de la geografia espanyola i amb un bon potencial de futur: els espais de les lesbianes i els homosexuals a les ciutats. En aquests estudis recents, no només emergeixen els processos concomitants de

gentrificació, sinó que també es pot observar com l'apropiació d'aquests espais urbans forma part d'una estratègia d'empoderament per part d'aquests col·lectius.

En relació al gènere i al poder en la geografia acadèmica, els anys 1980s s'efectuaren diferents estudis que examinaren la presència i l'estatus de les dones en la geografia. Numèricament parlant, la presència de dones era relativament alta en comparació amb altres disciplines més establertes (i amb la geografia del món anglosaxó), degut en part al fet que a Espanya els programes de la llicenciatura de geografia no foren creats fins a finals dels 1970s i que aquests estaven fortament orientats cap a l'ensenyament. Tot i això, l'estatus, el poder i la producció científica de les dones dins de la disciplina era més aviat baixa. Recentment, aquest tema ha estat re-examinat i hi ha indicis que la disciplina s'està masculinitzant, tant pel que fa als professors com als estudiants, encara que la producció científica de les dones ha pujat. Per tant, encara que el cas espanyol pot haver estat una història d'èxits en relació a la geografia i el gènere segons les autores estrangeres, els últims anys aquesta situació està canviant i no s'ha continuat avançant en el sentit que es preveia fa un temps. La imatge de la geografia a Espanya avui és més masculina que abans i això podria estar directament relacionat amb el desenvolupament més lent de la geografia del gènere durant la última dècada.

Finalment, presentarem les principals estratègies per desenvolupar el Grup d'Estudis de Geografia i Gènere de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els nostres objectius han estat gendritzar la geografia espanyola, donar un estatus "acadèmic" a aquesta aproximació de la disciplina i procurar la cohesió i el suport a totes les persones membres del Grup.

ENGENDERING SPANISH GEOGRAPHY: AN OVERVIEW OF TWO DECADES

**Maria Dolors Garcia Ramon, Mireia Baylina, Anna Ortiz, Maria Prats, Antoni F. Tulla (Grup d'Estudis de Geografia i Gènere)
Universitat Autònoma de Barcelona**

In our paper we will deal with gender geography development in Spain. The first part will deal with the development of gender research, and the second one will try to explore the reasons of the slower development of gender geography in Spain in the last decade. At the end we would like to share with you some final thoughts.

Referring to the context of Spanish geography, it has to be remembered that many Spanish academic institutions continue to work within the framework of traditional regional geography, although updated through the introduction of new technologies -in particular in the area of GIS, and environmental applied approaches. On the contrary, the research that has been carried out on gender in Spain can be considered a contribution to social, cultural and critical geography. In many ways, gender studies marked a significant break from standard Spanish geography- that was either traditional or highly applied. The methodological break is especially worth noting since it can be said that gender geography in Spain has been a pioneering force in introducing qualitative analysis methodologies, which were initially rejected but finally today are beginning to be accepted by the Spanish geographical community.

Without wishing to be exhaustive, we shall concentrate our analysis first on studies of rural spaces, then on studies of the urban environment, and finally on studies on gender and power in academic geography. For many years, research on rural spaces has been the most important avenue of research, in keeping with the rural tradition of Spanish geography. Two main lines of research were developed, both referring to work performed by women in rural areas: the labour contributions of women in family-run farms, and the role women play in the economic, social and cultural diversification of rural areas. Within the first line there was a noteworthy series of studies on the contributions of women in family-run farms that demonstrated that the survival of the Spanish family-run farm highly depends on the participation of women. Likewise, the research contributed to the theoretical debate on the division between productive and reproductive work and brought to the table significant ideas on the cultural constructions of masculinity and femininity in rural areas. Yet the Spanish agricultural sector has been losing ground in the past fifteen years, and it was important to find out what the role of women had been in the recent process of rural restructuring. This research concentrated

on the processes of social, economic and cultural diversification that have taken place in the Spanish countryside. Both innovative activities such as rural tourism and teleworking as well as more traditional activities such as homeworking or jobs in agricultural industries or light industry in general were studied. The subject of environmentally sound agriculture has also recently been examined, and it has been shown that women farmers play an important role in an emerging sector in rural areas and could be agents of an important cultural change in patterns of consumption. Moreover, research is underway on studying the roles of rural women in natural resources management and sustainable development, especially in regions with protected areas. Emphasis is placed on the consequences on women of current policies on rural development and nature conservation implemented from the different public administrations, both in Spain and in the European Union.

In relation to the urban environment, the earliest studies centred on female mobility, especially in terms of commuters to work, but as early as the 1990's the study of the women's use of time in cities was undertaken, inspired by the debates of the Italian left. Faced with the challenge of the massive influx of women into the workplace and the rigidity of lifestyles and timetables in the city, what was attempted was to provide elements to help learn about women's use of time and to issue recommendations geared toward encouraging greater freedom and equality in the use of time and some recommendations have been used by the municipality of Barcelona. The issue of making work schedules more flexible was also a central point in the study of women's work in the retail shop sector in metropolitan areas; however, in this case, this is a type of flexibility that benefits not women but only the companies.

Another recent avenue of research involves analysing a series of urban planning actions undertaken in the past fifteen years in Catalan cities. A series of actions aimed at rehabilitating urban spaces were studied from the viewpoint of inclusion/exclusion. In fact, the potential of public spaces as a possible integrating force has been shown, as well as the fact that their design is a crucial element to foster the presence of women in an effort to overcome their traditional social and spatial isolation, and to encourage the processes of emancipation. Finally, we wish to draw attention to a highly novel topic within the field of Spanish geography and one with future potential, that of lesbian and gay spaces in cities. In these recent studies, not only do the concomitant processes of gentrification stand out, but it can also be observed how the appropriation of these urban spaces forms part of an empowerment strategy for these groups.

In relation to gender and power in academic geography, in the 80's several studies were carried out which examined the presence and status of women in geography.

Numerically speaking, women's presence was relatively high compared to other more established disciplines (and to geography in the Anglo-Saxon world), due in part to the fact that university degree programmes in geography were not created in Spain until the late 1970s, and that they were heavily teaching-oriented. Nevertheless, women's status, power and scientific production in the discipline was rather low. Recently, this topic has been re-examined and there are signs that the discipline is becoming more male-dominated, in terms of both professors and students, although women's scientific production has risen. Therefore, although the Spanish case may have been a success story in relation to gender and geography according to foreign authors, in recent years this positive appraisal is less marked and has not advanced in the way we predicted some years ago. The image of geography in Spain today is more masculine than before, and this might have a direct relation with the slower development of gender geography in the last decade.

Finally, we will present the main strategies for developing the Group of Geography and Gender at the Autonomous University of Barcelona. Our objectives have been to engender Spanish geography giving to it as well an "academic" status and to give cohesion and support to all the members of the Group.

GENDER AND GEOGRAPHY: DEVELOPMENTS IN THE UK 1980-2006

Jo Little
University of Exeter

This paper outlines the progress of feminist geography in the UK over the past 25 years, drawing on just some of the rich texts that have been produced. The main part of the paper charts the development of the sub-discipline through the key theoretical shifts. Three distinct periods are identified which encapsulate these shifts. The first talks about the very early studies of gender and geography which mainly focused on describing gender difference and drawing attention to women's lives as under-researched subjects within geography. In discussing this early phase the paper will show how initial debates laid the foundations of work on gender, contesting taken for granted knowledges.

The paper then moves on to look at the shift in feminist geography away from description to explanation. Here it discusses work on gender relations and the examination of patriarchy. This work is set in the context of the development of geography at the time with its concern for broad systems of political economy and their relevance to local spaces. The paper then documents more recent developments in feminist geography in the UK. It discusses, in particular, the ways in which geographers have adopted the concept of gender identity enabling them to more effectively explore the differing experiences between and within genders. The paper also shows how work on sexuality and the body has had a growing influence on the examination of gender and on the construction and experience of identity.

In highlighting this more recent movement towards ideas of performance in the study of gender identity, the paper notes how material practices of gender identity have started to be taken more seriously as part of the construction of space and place.

The third section of the paper illustrates the main developments in feminist geography in the UK through reference to the particular arena of rural geography. Although not an subject noted for its role in driving feminist debates in geography, rural geography has made good use of the increasing legitimacy of work on gender and has drawn on feminist geography to inform the examination of social and economic relations in rural communities and spaces. Again, in the area of rural geography there has been a shift in the focus of feminist approaches; while early work studied the barriers facing women living in rural communities, more recent studies have explored the ways in which gender and rural space are mutually constituted.

Finally the paper briefly examines, by way of conclusion, the development of feminist geography in the UK in the context of teaching. This section notes the important contribution of feminist geography to gender equality in academic work, and geography in particular. It notes how early attempts to make women visible in geography as both the subjects of research and as those doing the research were at the heart of the feminist geography project. The paper also discusses the development of feminist methodologies in geography as a key aspect of work on gender. It notes how such methodologies have been important in showing how research is situated within a network of power relations and asserting the importance of ethical concerns around the well-being of research subjects and the use of research material.

The paper ends by asserting that while there is much to celebrate in the development of feminist geography in the UK there is still a need for a continued emphasis on gender equality. Barriers to inclusion and equity still exist for women working in the academy.

GÈNERE I GEOGRAFIA: DESENVOLUPAMENT AL REGNE UNIT 1980-2006

Jo Little

University of Exeter

Aquesta ponència mostra l'evolució de la geografia feminista al Regne Unit en els darrers 25 anys, i se centra especialment en els interessants textos que s'han escrit. La part principal de la ponència descriu el desenvolupament de la sub-disciplina a través dels principals canvis metodològics. S'han identificat tres períodes que comprenen aquests canvis. El primer tracta sobre els primers estudis de geografia i gènere que se centren, principalment, en descriure les diferències de gènere i, més concretament, en la vida de les dones com a subjectes poc estudiats dins la geografia. En aquesta primera fase, la ponència mostrarà com els debats inicials van assentar les bases del treball i el gènere, tot qüestionant els coneixements donats per suposats.

Posteriorment, la ponència se centra en l'evolució de la geografia feminista des de la descripció a l'explicació. En aquesta part es parla sobre el treball i relacions de gènere, així com del patriarcat. El treball se situa en el context del desenvolupament de la geografia i en relació amb els sistemes més amplis de l'economia política i la seva rellevància dins els espais locals. D'aquesta manera, la ponència informa sobre els desenvolupaments més recents de la geografia feminista al Regne Unit. Concretament, es presenta com els geògrafes han adoptat el concepte d'identitat de gènere i els hi ha permès explorar més efectivament les diferents experiències entre gèneres i dins gèneres. La ponència mostra, alhora, com el treball en la sexualitat i el cos ha tingut una influència creixent en l'estudi del gènere i en la construcció i experiència de la identitat.

Emfatitzant l'evolució més recent cap a idees de representació en l'estudi de la identitat de gènere, la ponència assenyala com les pràctiques materials de la identitat de gènere han començat a considerar-se més seriosament com una part de la construcció de l'espai i el gènere.

La tercera part de la ponència mostra els principals desenvolupaments de la geografia feminista al Regne Unit fent especial èmfasi en estudi d'un camp particular de la geografia rural. Tot i no ser un tema destacat pel seu rol en la conducció dels debats feministes en geografia, la geografia rural ha fet un bon ús de l'increment de la legitimitat del treball i del gènere, servint-se de la geografia feminista per estudiar les relacions socials i econòmiques en les comunitats i els espais rurals. Novament, en el

camp de la geografia rural hi ha hagut un canvi en les perspectives feministes; mentre els estudis inicials analitzaven les barreres que es trobaven les dones que vivien a les comunitats rurals, estudis més recents exploren els camins en els quals el gènere i l'espai rural es constitueixen mútuament.

Finalment, la ponència examina breument i a manera de conclusió el desenvolupament de la geografia feminista al Regne Unit en el context de la docència. Aquesta secció assenyala la important contribució de la geografia feminista a la igualtat de gènere en el treball acadèmic i en la geografia en particular. Mostra els primers intents que es van portar a terme per fer visibles les dones en la geografia, tant com a subjectes de recerca com a investigadores, dins un projecte de geografia feminista. Aquesta ponència també tracta sobre el desenvolupament de les metodologies feministes en geografia com un element clau del treball sobre gènere. Assenyala, també, com aquestes metodologies han estat importants tant per mostrar com la recerca se situa dins d'una xarxa de relacions de poder, com per veure la importància de les preocupacions ètiques al voltant del benestar dels subjectes de la recerca i de l'ús del material investigat.

La ponència conclou assegurant que si bé és cert que hi ha molts aspectes per a celebrar en el desenvolupament de la geografia feminista al Regne Unit, hi ha també, encara, una necessitat de continuar lluitant per a la igualtat de gènere. Les barreres de la inclusió i l'equitat encara existeixen pel treball de les dones a l'acadèmia.

ENGENDERING GEOGRAPHY: CONNECTING PEOPLE, PLACES AND IDEAS

Janice Monk
University of Arizona

Thinking about the nature of work in gender and geography “worldwide” is a difficult task. How can we begin to understand what is practiced where, why, and by whom, and in many different languages? In this paper, I will focus on the Commission on Gender and Geography of the International Geographical Union (IGU), a group that works to cross national boundaries in order to connect geographers who are active in gender studies and to promote gender perspectives within the discipline. I will focus 1) on ways in which people, places, and ideas have come together over time; 2) on issues of politics at different scales; and 3) I will reflect on some obstacles and some ways that change has occurred and might be fostered if we are to take up the project of identifying and challenging hegemonies, a goal of this seminar. I see those hegemonies as twofold, and of varying concern across regions. They include both the exclusion or marginalization of gender research within the mainstream and the marginalization of work carried out in contexts where English is not the primary language. I have chosen a framework that links biographical and socio-political approaches. I examine the activities of geographers who have been involved in creating and leading the IGU Commission on Gender and Geography and the places in which they have worked, considering such issues as local traditions, infrastructure, networks, and politics.

A concern about geographically-based hegemonies in the discipline does not exist by itself. It has to be conceptualized. To mount a challenge, there has to be a community of geographers who feel some investment in addressing the issue. What kind of people have taken up that work? What is the history of their interventions?

Efforts to introduce gender studies within the IGU began the early 1980s in programs sponsored by other IGU groups. Two sessions were organized for a conference of the Commission in Rural Development in 1981 in California with a view to giving visibility to gender in the mainstream. A symposium fully devoted to gender and migration was held in Sardinia in 1982, sponsored by the Commission on Population Geography. Why do accounts of the history of gender in geography generally not pay attention to these events, but look rather to urban-oriented work in Anglophone countries. Of longer-lasting impact than either of these events was an informal meeting at the 1984 International Geographical Congress in Paris. It was attended by about 50 geographers interested in gender, but their decision was to continue working with existing groups in various

subfields of geography rather than to form a separate gender group. They wished to maintain contact and signed a mailing list with that end in mind. Within two years, strengthened especially by conversations at two meetings in Barcelona and later in England, opinions shifted. A request was prepared to form a Study Group in Gender within the IGU. Through informal lobbying, as well as submission of a formal request, the Study Group was approved at the International Geographical Congress in Sydney in 1988. This history raises the strategic question of when to work with other groups and when to work separately. Both strategies to me have merits.

Neither the Paris meeting nor the formation of the Study Group were accomplished without challenges, such as being granted meeting space in Paris and agreeing in Sydney to include a male as well as female representatives on the Study Group's Committee. Biographies of those who have been consistently active since the founding suggest that they share at least two profiles: a number are geographers whose careers have involved work and education in more than one country, undoubtedly reflecting and influencing their perceptions and understandings. My impression is that those who have presented papers over the years, if from the US or UK are people who have lived and/or conducted research beyond their home country, whereas those who participate from other nations more often conduct research in their own contexts. Another group of participants are those who have sought international support as a way of addressing their sense of isolation as feminist geographers within their own countries. Holding secure positions within universities and having access to infrastructure has influenced which people have been able to sustain participation and take up leadership.

The network that has developed is by no means "world wide." Numerical strengths are in Anglo-phone and selected western European countries, especially Spain, Italy, and Switzerland. Representation in Asia, Africa, eastern Europe and Latin America is lower but also uneven. For example, Latin American representation is primarily in Argentina. Location of meetings and connections among individuals (such as between Barcelona and Argentina) are evidently influential. The emergence of electronic communication has been an important part of the changing infrastructure that enables the network to function. But this technology paradoxically also enhances the hegemony of Anglophone work. It influences who has access to the expensive databases that disseminate commercially-published Anglophone journals. Literature in other languages, books, and other documents are less visible and internationally accessible, less widely reviewed or cited. At the same time, politics and ideas about prestige within universities in an array of countries are pressuring scholars within and beyond the US and UK to publish in the so-called "international" journals where decision-making is largely in the hands of

scholars in those two countries. Alternative strategies by the Gender Commission, such as publishing Working Papers, are not able to counter these trends.

International, national, and disciplinary politics are another part of the context that can have mixed impacts. We would not be at this conference without the funds from agencies of government that continue to support gender work in geography. Nor would we be here if there had not been a sustained group and leadership in gender research in geography at the Universidad Autónoma de Barcelona. At another level, the politically motivated European Union funding of the ERASMUS program facilitated teaching about gender in geography across five countries. Yet its implementation required acknowledging the dominance of English language in classes and readings. Sources of funds may favor some groups' participation over others: the major 1989 conference on gender development held in the UK, for example, drew substantial participation from Africa and Asia, reflecting opportunities associated with Britain's former colonial ties and contemporary Commonwealth relations. Funding from international agencies in much of sub-Saharan Africa and parts of Asia favors applied and activist work. Resources of time and money limit publication and international circulation of the findings.

Yet, I argue, within the discipline, the Commission has been able to influence the programs of IGU meetings and to bring gender geographers into greater prominence, as for example at the 1992 IGU Congress. That example demonstrates some of the advantages of engaging various organizational units and interests within geography while simultaneously working within the gender group to sustain solidarity and enhance our own understandings of and commitment to multi-national perspectives.

GENERITZANT LA GEOGRAFIA: CONNECTANT LES PERSONES, ELS LLOCS I LES IDEES

Janice Monk
University of Arizona

Reflexionar entorn a la naturalesa del treball en gènere i geografia “en el món” és una tasca difícil. Com podem començar a entendre què és practicat a cada lloc, per què, per part de qui i en les molt diverses llengües? En aquesta presentació em focalitzaré en la Comissió sobre Gènere i Geografia de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), un grup que treballa per creuar les fronteres nacionals amb l’objectiu de connectar geògrafs/es actius en els estudis de gènere i promoure perspectives de gènere dins de la disciplina. Em centraré 1) en les maneres com les persones, els llocs i les idees han confluït amb el pas del temps; 2) en les qüestions de les polítiques a diferents escales; i 3) faré referència a alguns obstacles i a algunes de les maneres en què el canvi s’ha donat i podria consolidar-se si emprenem el projecte d’identificar i desafiar les hegemonies, un objectiu d’aquest seminari. Jo percebo aquestes hegemonies com un fet dual i amb una preocupació que varia a través de les regions. Aquestes inclouen tant l’exclusió o la marginació de la recerca de gènere dins dels corrents principals de la disciplina com la marginació del treball efectuat en contextos on l’anglès no és la llengua principal. Jo he escollit un marc que uneix les aproximacions biogràfica i socio-política. Examino les activitats dels geògrafs/es que han estat involucrats/des en la creació i el lideratge de la Comissió de Gènere i Geografia de la UGI i els llocs on han treballat, considerant qüestions com les tradicions locals, la infraestructura, les xarxes i la política.

Una preocupació sobre les hegemonies geogràficament establertes en la disciplina no existeix per si mateixa. Ha de ser conceptualitzada. Per establir un desafiament, hi ha d’haver una comunitat de geògrafs/es que sentin algun tipus d’inversió en el tractament del tema en qüestió. Quin tipus de persones ha emprès aquesta tasca? Quina és la història de les seves intervencions?

Els esforços per introduir els estudis de gènere dins de la UGI van començar a principis de la dècada de 1980 en programes subvencionats per altres grups de la UGI. Dues sessions varen ser organitzades per una conferència de la Comissió en Desenvolupament Rural el 1981 a Califòrnia amb la finalitat de visibilitzar el gènere dins dels corrents principals de la disciplina. Un simposi plenament dedicat al gènere i a la migració va tenir lloc a Sardenya el 1982, finançat per la Comissió sobre Geografia de la Població. Per què la història del gènere en geografia generalment no para atenció a

aquests esdeveniments, però sí que s'interessa per la feina orientada al medi urbà als països anglòfons? El que tingué un impacte a més llarg termini que els dos esdeveniments mencionats va ser una trobada informal al Congrés Geogràfic Internacional a París el 1984. Hi assistiren unes 50 geògrafes interessades en el gènere, però la seva decisió va ser continuar treballant amb els grups existents en diversos sub-camps de la geografia en lloc de formar un grup de gènere independent. Aquestes persones desitjaven mantenir el contacte i varen confeccionar una llista de correu amb aquesta finalitat. Abans de dos anys, especialment reforçat per les converses en dues trobades a Barcelona i més tard a Anglaterra, es va donar un canvi d'opinió. Es va preparar una sol·licitud per formar un Grup d'Estudis de Gènere dins de la UGI. A través de la pressió informal, a més de la submissió d'una sol·licitud formal, el Grup d'Estudis va ser aprovat en el Congrés Geogràfic Internacional de Sidney el 1988. Aquesta història planteja la pregunta estratègica de quan treballar amb altres grups i quan treballar de forma separada. En la meua opinió, ambdues estratègies tenen mèrits.

Ni la reunió de París ni la formació del Grup d'Estudis es realitzaren sense reptes, com ara aconseguir espai per a reunir-se a París i acordar la inclusió d'un representant masculí a les representants femenines en el Comitè del Grup d'Estudis a Sidney. Les biografies d'aquelles persones que han estat consistentment actives des de la fundació mostren com aquestes comparteixen al menys dos perfils: un nombre d'aquestes persones són geògrafes les carreres de les quals inclouen treball i educació en més d'un país, un fet que és reflectit i ha influenciat les seves percepcions i les seves concepcions de forma indubtable. La meua impressió és que aquelles persones que han presentat comunicacions durant aquests anys, tot i procedir dels Estats Units d'Amèrica o el Regne Unit, han viscut i/o efectuat recerques més enllà del seu país d'origen; mentre que les persones que participen des d'altres nacions tendeixen més a desenvolupar la recerca en el seu propi context. Un altre grup de participants és el d'aquells que han vist el suport internacional com una via per adreçar el seu sentiment d'isolació com a geògrafes feministes dins del seu propi país. Gaudir de posicions segures dins de les universitats i tenir accés a la infraestructura ha influenciat quines persones han tingut l'oportunitat de mantenir la seva participació i prendre lideratge.

La xarxa que s'ha desenvolupat no és ni molt menys "en el món". Les forces numèriques es troben a l'àmbit anglòfon i en alguns països concrets de l'Europa occidental, especialment Espanya, Itàlia i Suïssa. La representació a Àsia, Àfrica, Europa oriental i Amèrica Llatina és menor, però també desigual. Per exemple, la representació llatinoamericana és bàsicament a Argentina. La localització de les reunions i les connexions entre els individus (com per exemple entre Barcelona i

Argentina) són evidentment una influència. L'emergència de la comunicació electrònica ha estat una important part de la infraestructura canviant que fa possible que la xarxa funcioni. Però aquesta tecnologia paradoxalment també reforça l'hegemonia del treball anglòfon. Influència qui té accés a les bases de dades amb un elevat cost que disseminen les revistes anglòfones publicades comercialment. La literatura en altres llengües, els llibres i els altres documents són menys visibles i internacionalment accessibles, menys àmpliament ressenyats o citats. Alhora, les polítiques i les idees sobre el prestigi a les universitats de molts països estan pressionant el personal acadèmic dins i fora dels Estats Units d'Amèrica i del Regne Unit a publicar en les revistes anomenades "internacionals", en què la presa de decisions es troba majoritàriament a les mans de persones d'aquests dos països. Les estratègies alternatives adoptades per la Comissió de Gènere, com publicar *working papers*, no són capaces de contrarestar aquestes tendències.

Les polítiques internacionals, nacionals i disciplinàries són una part més del context que pot tenir impactes de caràcter mixt. No seríem en aquesta conferència sense el finançament de les agències del govern que continuen donant suport al treball de gènere en geografia. I tampoc no seríem aquí si no hi hagués hagut un treball sobre gènere en geografia liderat per un grup de recerca consolidat a la Universitat Autònoma de Barcelona. A un altre nivell, el finançament políticament motivat de la Unió Europea del programa ERASMUS també ha facilitat l'ensenyament sobre gènere en geografia al conjunt de cinc països. Fins i tot, la seva implementació va requerir el reconeixement del domini de la llengua anglesa a classe i en la lectura. Les fonts de finançament poden afavorir la participació d'alguns grups per damunt dels altres: la principal conferència sobre el desenvolupament del gènere celebrada al Regne Unit l'any 1989, per exemple, va atraure una participació substancial d'Àfrica i Àsia, reflectint les oportunitats associades amb els vincles de les antigues colònies britàniques i les relacions contemporànies en el si de la Commonwealth. El finançament procedent de les agències internacionals en bona part de l'Àfrica sub-sahariana i parts d'Àsia afavoreix el treball aplicat i activista. Els recursos temporals i econòmics limiten la publicació i la circulació internacional dels resultats de la recerca.

És més, crec que dins de la disciplina, la Comissió ja estat capaç d'influenciar els programes de les trobades de la UGI i aconseguir un gran reconeixement de les persones que fan recerca sobre geografia i gènere, com és el cas del Congrés de la UGI de 1992. Aquest exemple demostra alguns dels avantatges d'endegar diverses unitats i interessos organitzatius dins de la geografia, mentre es treballa simultàniament en el si del grup de gènere per mantenir la solidaritat i reforçar les nostres pròpies concepcions i el nostre compromís envers les perspectives multi-nacionals.

GENDER REPRESENTATION IN ACADEMIC GEOGRAPHY IN TURKEY

Nazmiye Özgüç

Istanbul University

Geography at the universities in Turkey started with the establishment of Faculty of Letters at Istanbul University in 1915. But it was an embryonic stage lasted through the years of 1920-25 which the geography became an institution for the first time. This stage accomplished with a Reform Plan in 1933 and the “Institute of Geography” emerged as a modern geography department with the help of foreign geographers in both Istanbul and Ankara universities.

During these stages and afterwards, male scholars have dominated the subject because of the deep relations with geology and the inclinations towards mathematical geography. This is the most probable answer to the question of “why did not women geographers play a role in institutionalizing geography in Turkish universities?” despite a great support from Atatürk to all women in science and in everyday life.

The third reform movement (first was from 1915-1924 and second was from 1933) in the Turkish higher education system was in 1981, one year after the military coup of 1980. With a new reform plan the governing body of the Turkish higher education sector had emerged under the title Higher Education Council (YÖK-Yüksek Ö_retim Kurulu) and the governance of the university has been transformed from a decentralized system in the 1970s to a centralized one. Beginning with the first one in 1982, 27 universities have experienced a through and challenging re-structuring process, and many new universities established, including some privately owned universities (first in 1984 in Ankara). In 2005, there are 74 universities in Turkey (17 of them governed by a privately constituted Foundation); 43 of these were established during the 1990s, causing an increase in the number of academic staff from 28,114 in 1989 to 82,096 in 2005.

The skills shortages -lack of professionally trained staff- which were experienced subsequent to this expansion, enabled increased access for women (especially in the higher education schools with 4-year programs). But the increase in the number of university faculty either has not been equally distributed at national level or showed a reasonable men-women ratio in every parts of the country. In some universities the developments were more than satisfactory but in the others it was very slow and insufficient because of the great regional disparities in Turkey.

Turkey is a developing country with a relatively high rate of population increase (2%) and high percentage of young population (30.7% is under age 15). Although the number of schools and universities is growing rapidly, it always remains far from meeting the demand of young people. Universities can accommodate only one third of the students (in 2005 1,5 million) entering the central examination each year in spite of the the expansion of the universities.

In 1997 with a change in Higher Education Law a new restructuring phase started at the universities and, besides many changes in the university programs, most of the geography departments have been reduced and reorganized. While faculties known as Faculty of Letters (a.k.a Faculty of Arts and Sciences) maintaining their Geography Departments, faculties of Teacher Training (a.k.a Faculty of Education) have gained more importance since the task to train future teachers has been given only to them. Even the graduates of Faculty of Letters have to continue their education for a further 3 semesters through these faculties in order to become a teacher. This additional burden (making the curriculum 5.5 years for teacher-to-be) made many changes in geographical teaching and training.

Geography is now represented in 17 of 74 universities as a “Department of Geography” in the Faculty of Letters or Faculty of Arts and Sciences -as they are called today. In addition, geography was also represented in 33 universities either as “Geography Teachers Training Divisions” in Social Sciences Departments of the Faculty of Education -or with a proper name Teacher Training Faculty- (their number 13) or as several geography lessons in primary school teachers training divisions and social Sciences teachers training divisions of these faculties (27 faculties).

First female geographer had appointed to the Institute of Geography in Ankara University, Faculty of Language and History-Geography in 1955 and second in Istanbul University in 1959. Although these were two important first steps in two biggest cities of Turkey but not a speedy recovery in terms of women’s employment since the second step had only taken after 15 years (in 1970). The last decade and a half saw a more equitable gender representation at the geography departments in Istanbul but not overall in Turkey. This, of course, is a success story for a traditional and mostly conservative country like Turkey but might be seen from the perspective of regional development contrasts between various regions or between the towns and cities of Turkey.

In spite of the several positive developments at Anatolian (or provincial) universities because of the increase in the number of female students which would like to become a teacher traditionally ascribed to them, geography departments still predominantly are

masculine. Although the number of women employed in academic geography is steadily increasing, they continue to be under-represented relative to their presence in the population and in higher education in general.

Distribution of geography faculty at national level is not proportional, but women's distribution even more disproportional. Departments with the same number of students may have not the same size of faculty members; moreover, many of the departments don't have academics higher than assistant professors. Still today, there are many geography departments that have no female staff. This is probably related to (a) traditional conservative male perceptions of woman in Turkish society; (b) the traditional perceptions of geography requiring physical field work (especially because of the longstanding link with geology) that a woman cannot perform. Thus, we can say that there is an implicit discrimination against women in their appointment in some places.

Regional disparities also play an important role on the distribution (and the quality) of all geography faculty members. Economic development differences, lack of amenities, even the hardship in finding a proper house to live in, restrict some academics, especially full or associate professors, to apply to particular universities.

LA REPRESENTACIÓ DEL GÈNERE A LA GEOGRAFIA ACADÈMICA DE TURQUIA

Nazmiye Özgüç
Istanbul University

La presència de la geografia a les universitats de Turquia té els seus orígens en la creació de la Facultat de Lletres a la Universitat d'Istanbul el 1915. La seva presència va ser poc significativa fins els anys 1920-1925, quan la geografia es va convertir en una institució per primera vegada. Aquesta etapa es va portar a terme amb el Pla de Reforma de 1933 i amb l'Institut de Geografia, que va néixer com un departament de geografia modern amb l'ajuda de geògrafs estrangers a les universitats d'Istanbul i Ankara.

A partir d'aquesta etapa, els acadèmics (homes) han dominat la disciplina degut a la profunda relació d'aquesta amb la geologia i la influència d'una geografia més matemàtica. Aquesta pot ser, probablement, la resposta a la pregunta "per què les dones geògrafes no han jugat un paper en la institucionalització de la geografia a les universitats de Turquia?", malgrat l'important suport que va donar l'Atatürk a les dones dins del món científic i en la vida quotidiana.

La tercera reforma (la primera va tenir lloc entre 1915-1924 i la segona des de 1933) del sistema d'educació superior a Turquia es va donar l'any 1981, un any després del cop militar de 1980. Amb el nou pla de reforma, el cos rector del sector de l'educació superior ha emergit sota el títol de Consell d'Educació Superior (YÖK-Yüksek Öğretim Kurulu); alhora que el govern de la universitat s'ha anat transformant des del sistema descentralitzat dels anys setanta cap a un sistema centralitzat. A rel d'això, 27 universitats han experimentat un procés de restructuració significativa i s'han anat establint moltes noves universitats, incloent algunes universitats privades (la primera, el 1984 a Ankara). A Turquia, l'any 2005 es compta amb 74 universitats (17 d'elles governades per una fundació privada); 43 d'elles es van anar establint al llarg de la dècada dels noranta, provocant un augment del nombre de personal acadèmic, el qual passà de 28.114 persones el 1989 a 82.096 persones el 2005.

La manca d'aptituds (falta de personal professional) que es va notar després d'aquesta expansió va permetre incrementar l'entrada de les dones, especialment en l'educació superior amb programes de 4 anys. Però l'augment del nombre de facultats d'universitat

tampoc no s'ha distribuït equilibradament a escala nacional ni tampoc mostra ratios d'homes-dones raonables en les diferents àrees del país. En algunes universitats el desenvolupament va ser més que satisfactori, però en d'altres va ser molt lent i insuficient degut a les grans disparitats regionals dins de Turquia.

Turquia és un país en vies de desenvolupament amb una taxa relativament alta de creixement de població (2%) i un alt percentatge de població jove (el 30,7% és menor de 15 anys). Malgrat que el nombre d'escoles i d'universitats està creixent ràpidament, sempre queda curt a la demanda de la població jove. Tot i el creixement de les universitats, aquestes poden incorporar només una tercera part dels estudiants (1,5 milions el 2005) que superen cada any els exàmens.

El 1997, amb un canvi de la Llei d'Educació Superior, va començar una nova fase de reestructuració a les universitats i, juntament amb tot un seguit de canvis en els programes universitaris, la majoria dels departaments de geografia es va reduir i reorganitzar. Mentre que les facultats conegudes com a Facultats de Lletres (Facultats d'Arts i Ciències) mantenen el seus departaments de geografia, les Facultats de Formació de Professorat (Facultats d'Educació) han guanyat més importància des que ha recaigut només en elles la tasca de formar a futurs mestres. Inclús els graduats de les Facultats de Lletres han de continuar la seva educació tres semestres més a les Facultats de Formació de Professorat per tal de poder exercir com a mestres. Aquesta càrrega addicional, que allarga el currículum a 5,5 anys per poder arribar a ser mestre, ha provocat molts canvis en l'ensenyament i la formació de la geografia.

Actualment, la geografia està representada en 17 de les 74 universitats en Departaments de Geografia dins de les Facultats de Lletres (o Facultats d'Arts i Ciències, com són anomenades avui en dia). A més, la geografia està representada en 33 universitats, bé a les Divisions per a la Formació de Professors de Geografia als Departaments de Ciències Socials de les Facultats d'Educació (o amb el nom propiament dit de Facultats per a la Formació de Mestres), amb un total de 13; o a través de diversos cursos de geografia a les Divisions de Formació de Professors de Primària i de Ciències Socials d'aquestes facultats, amb un total de 27.

La primera dona geògrafa que es va inscriure a l'Institut de Geografia de la Universitat d'Ankara (Facultat de Llengües i Història-Geografia), ho va fer el 1955 i la segona, a la Universitat d'Istanbul el 1959. Malgrat que aquest fet va suposar un pas important a les dues principals ciutats de Turquia, no va significar, però, una ràpida recuperació en termes de feina per a les dones, car aquest segon pas no va arribar fins 15 anys després (el 1970).

En la darrera dècada s'ha observat una representació de gènere més igualitària dins dels Departaments de Geografia d'Istanbul, però no així a la resta de Turquia. Sens dubte, aquest fet és un èxit dins d'un país tradicional i majoritàriament conservador com és Turquia; però podria veure's també des de la perspectiva dels contrastos regionals o entre els pobles i les ciutats de Turquia.

Malgrat el bon desenvolupament a les universitats d'Anatòlia (o a les províncies) degut a l'augment del nombre de dones estudiants que es preparen per a ser professores (una tasca tradicionalment adscrita a elles), els departaments de geografia encara són predominantment masculins. Tot i que el nombre de dones que treballen a la geografia acadèmica està augmentant a un ritme constant, el sector femení continua essent sota-representat tenint en compte la presència de dones en la població i en l'educació superior en general.

La distribució de la geografia a les facultats a nivell nacional no és proporcional, però la distribució de les dones és encara menys proporcional. Els departaments amb el mateix nombre d'estudiants poden no tenir el mateix nombre de membres de facultat; a més, molts departaments no tenen tants acadèmics com assistents de professors. Encara avui en dia, hi ha molts departaments de geografia que no tenen personal femení.

Probablement aquest fet té relació amb: (a) la percepció masculina, tradicional i conservadora, de les dones en la societat turca; i (b) la tradicional percepció de la geografia a l'hora d'exigir treball de camp físic (especialment degut al fort vincle amb la geologia) que una dona no pot portar a terme. D'aquesta manera, podem dir que hi ha una discriminació implícita contra la designació de dones en alguns llocs.

Les disparitats regionals juguen també un paper important en la distribució (i la igualtat) dels membres als departaments de geografia. Les diferències en el desenvolupament econòmic, la manca de facilitats i, fins i tot, les dificultats per a trobar una casa adequada on viure restringeixen les opcions d'alguns acadèmics (especialment dels professors a temps complet i associats) a l'hora de sol·licitar l'entrada a determinades universitats.

GENDER STUDIES IN GENDER-BLIND POST-SOCIALIST GEOGRAPHIES WITH SPECIAL RESPECT TO HUNGARY

Judit Timár

Hungary Academy of Sciences

The objective of the lecture is to contribute, through drawing on East Central European experience, to the understanding of the nature of and voicing a subtle criticism against the hegemony of Anglo–American work in feminist geography and to identifying the necessary changes and means of bringing about such changes. Towards this end, it seeks to consider two issues:

1. The East Central European forms of the Anglo–American (and East–West) hegemony and their implications impeding development as was experienced in the course of cultivating gender studies/feminist geography.

2. Characteristics of feminist geography in the post-socialist region, with a focus on the social and institutional root causes of the time lag in/lack of its emergence. Although it is mainly the *differences* of the production of knowledge in feminist geography that I present, I find facing our *inequalities* equally important if shared strategies are to be formulated and political actions are to be taken.

- 1.) As to the *Anglo-American hegemony*, in an East Central European political and economic context, both mainstream and fledgling feminist geography struggle with the disadvantages arising from the inequalities between the ‘East’ and the ‘West’ as well. Hegemony has presented itself in different ways, two of which made themselves felt, albeit indirectly, in the field of gender and geography through the disadvantages that mainstream geography and gender studies cultivated in other disciplines of social sciences suffered from. One is the ‘expropriation’ of East Central Europe as a field of research. The other is the inequalities in East–West joint projects present in ‘Western (basically Anglo–American) theories–Eastern empirical studies’ scenario. One of the greatest dangers that such imbalanced co-operation poses to the development of human geography is that it may also contribute to the preservation of the already dominant empiricism and delay the launch of the process of working out theories that are valid for the circumstances in this region and able to interpret post-socialist transition. The power relations, underlying these imbalanced co-operations, can easily

turn differences between Eastern and Western feminisms into inequalities, for instance, at the level of discourses. From an East Central European perspective, the acceptance of difference in international feminist geography is higher than in mainstream geography. This, however, cannot resolve the problems arising from inequalities in access to publication (and often publications themselves), the hegemony of the English language, the dictates of Anglo–American theories and reviewers. Yet, a proposal for the addressing the issue ‘difference’ and ‘equality’ jointly faces a classic dilemma of feminism with which Anglo–American feminist geography is imbued, i.e. a mode of thinking that perceives equality and difference as opposing phenomena. This is all the more surprising as experience concerning state socialism and a post-socialism confirms that neither equality, nor difference works well without the other, and if one is achieved, it does not follow that the other is as well. Hence I am convinced that the Anglo–American or Western hegemony of knowledge production will not cease to exist just by safeguarding diversity. ‘Identity politics’ by itself is not enough; ‘redistributive politics’ is also necessary.

2.) As to the *characteristics of geography of gender* in East Central Europe, if there is one shared feature of post-socialist countries, it is the still low visibility of feminist geography. It is not a cultivated sub-discipline or accepted approach everywhere. Where it is, visibility means just a few researches interested in the field and some related course currently available at only two universities in the whole region. We can hardly speak of an established practice of mainstreaming gender into diverse subfields in the discipline. Although, based on state socialist measures, the countries in the region would have fitted in with the ‘weak breadwinner states’ model, these measures lacked the dimension of liberalism and emancipation completely. Although several existing problems belied the full implementation of declared equality, only the uncovering of the ‘unchallengeable’ political intentions underlying these problems would have been able to render criticism levelled at these social problems credible. Feminist movements, key to the birth of feminist geography in the West, were thus missing in socialist East Central Europe, and female geographers also failed to recognise their own marginalised status in the academia. Geography – due in part to its conservative and positivist nature – was unable to be seminal to the evolvement of gender studies even to the extent that, for instance, sociology was able to in certain parts of the region in the 1970s and mostly in the 1980s. Overall, the logic of totalitarianism refused to give a go-ahead to feminism and strengthened the positivist nature of geography, thus making it unsuitable, from the outset, for ‘reception’. However, 15 years after the political changes, geography and feminism are still not ‘worlds in collision’. It seems that transition in geography lags considerably behind political, economic and even social transition.

Although feminist geography in some places is an 'imported' research field in the post-socialist Europe, it does not necessarily simply follow the path of development that the field did in its 'country of origin'. It was not common at all, for instance, for 'the issue of the invisibility of women, both as the subjects of geographical study and as practitioners of the discipline' (Bowlby *et al* 1989) to serve as a starting point in East Central Europe, as had been the case in the Anglo–American practice. From the outset, the main objective has been making both *gender* and *women* as subjects of geographical study visible. What all 'feminist geographers' focus on is the relationship between *gender and post-socialist transition*. Feminist geography in some countries, pioneered in changing the 'human blind' nature of East Central European geography through doing research from the perspective of active agents and individual decisions. It has even introduced several qualitative methods. However, in the course of researching the evolvement of capitalist conditions and democratisation, geographers in East Central Europe are interested in paid rather than domestic work, the structural characteristics of the labour market rather than women's (and men's) labour market experience, thus, overall, public rather than the private sphere. The opposite is the case in Western feminist geography studying this region. Besides its priority of topics, feminist geography/geography of gender in East Central Europe has at least four characteristics that are different from those of its Anglo–American counterpart:

(i) Of space, place and nature, feminist geography focuses on the first, i.e. the *spatial differences* of women's status and gender inequalities. It is mainly researchers 'on the borderline' of geography, sociology and anthropology who excel in analysing the gender–place relationship, which is subordinate as a topic to space – a further difference from the Western geography studying the region. Finally, it covers rural rather than urban areas.

(ii) It prioritises gendered social relations in the '*real*' *material world* over gender symbolism. In contrast to Western scholars studying post-socialist Europe, the geography of the body and that of gendered identity are uncommon in East Central Europe.

(iii) Feminist geography in East Central Europe has an *empirical* emphasis.

(iv) From several aspects, this geography is rooted in the old/new traditions of *applied research*, which has gained currency in the region.

The lecture sums up those characteristics of positivist mainstream geography and social context that add both negative and positive values to those characteristics (i-iv) and that give rise to criticism that is somewhat different from its Anglo–American counterpart. It concludes by offering a few possible solutions for mitigating Anglo–American (Western) hegemony.

ELS ESTUDIS DE GÈNERE EN EL SI D'UNES GEOGRAFIES POST-SOCIALISTES ALIENES ALS ASPECTES DE GÈNERE. EL CAS D'HONGRIA

Judit Timár
Hungary Academy of Sciences

L'objectiu d'aquesta ponència és contribuir, a través del repàs de l'experiència de l'Europa Central Oriental, a la comprensió de la naturalesa de la geografia feminista, efectuar una subtil crítica contra l'hegemonia del treball anglo-americà sobre aquesta vessant de la disciplina i identificar els canvis necessaris i els mitjans per a realitzar-los. Amb aquesta finalitat, es pretén reflexionar entorn a dues qüestions:

1. Les formes de l'hegemonia anglo-americana (i est-oest) a l'Europa Centre Oriental i les seves implicacions en l'impediment del desenvolupament tal i com aquest va ser experimentat en el curs del desenvolupament dels estudis de gènere i la geografia feminista.

2. Les característiques de la geografia feminista a la regió post-socialista, focalitzant-se en les causes socials i institucionals a l'arrel del retard o de la falta de la seva emergència. Encara que aquí es presenten principalment les *diferències* en la producció del coneixement en la geografia feminista, trobo que encarar les nostres *desigualtats* és igualment important a l'hora de formular estratègies compartides i prendre accions polítiques.

1.) En relació a l'*hegemonia anglo-americana*, en el context polític i econòmic de l'Europa Central Oriental, la lluita de la geografia feminista des dels corrents principals de la geografia contra els desavantatges que també sorgeixen de les desigualtats entre l'"est" i l'"oest". L'hegemonia s'ha presentat de diferents maneres, dues de les quals es feren sentir, encara que indirectament, en el camp del gènere i la geografia a través dels desavantatges que afectaren els corrents principals de la geografia i els estudis de gènere cultivats en altres branques de les ciències socials.

Un és l'"expropiació" de l'Europa Central Oriental com a camp de recerca. L'altre és les desigualtats en els projectes comuns entre est-oest presents en l'escenari de "teories occidentals (bàsicament anglo-americanes) - estudis empírics orientals". Un dels perills més grans que una cooperació tan desequilibrada suposa per al desenvolupament de la geografia humana és que també pot contribuir a la conservació de l'empirisme actualment dominant i retardar el llançament del procés d'elaboració de teories que

siguin vàlides per a les circumstàncies d'aquesta regió i permetin interpretar la transició post-socialista. Les relacions de poder, al rerafons d'aquestes cooperacions desequilibrades, poden transformar fàcilment les diferències entre els feminismes orientals i occidentals en desigualtats, per exemple, al nivell dels discursos. Des d'una perspectiva de l'Europa Central Oriental, l'acceptació de la diferència en la geografia feminista internacional és més alta que en el si de les branques principals de la geografia. Això, no obstant, no pot resoldre els problemes emergents de les desigualtats en l'accés a la publicació (i sovint a les publicacions mateixes), l'hegemonia de la llengua anglesa, els dictats de les teories anglo-americanes i dels crítics. Així mateix, una proposta per adreçar la qüestió de la "diferència" i la "desigualtat" també encara el clàssic dilema del feminisme en el qual la geografia feminista anglo-americana es troba immers, per exemple un mode de pensar que percep la igualtat i la diferència en contrast amb els fenòmens. Tot això sorprèn especialment perquè l'experiència del socialisme i el post-socialisme d'estat confirma que ni la igualtat ni la diferència funcionen bé sense l'altra i, si l'una és aconseguida, l'altra no necessàriament també ho ha de ser. Per tant, estic convençuda que l'hegemonia anglo-americana o occidental de la producció del coneixement no deixarà d'existir només a través de la preservació de la diversitat. La "política de la identitat" per si mateixa no és suficient; la "política redistributiva" també és necessària.

2. Pel que fa a les *característiques de la geografia del gènere* a l'Europa Central Oriental, si hi ha una característica compartida pels països post-socialistes, aquesta és l'encara baixa visibilització de la geografia feminista. No és una sub-disciplina cultivada o una aproximació acceptada arreu. On aquesta ho és, visibilització significa només unes quantes recerques interessades en aquest camp i alguns cursos sobre el tema, actualment oferts a només dues universitats del conjunt de tota la regió. Quasi no es pot parlar d'una pràctica de gènere en els diversos sub-camps de la disciplina. Encara que basats en mesures estatals socialistes, els països de la regió haurien encaixat en el model d'"estats mantençors febles"; però a aquestes mesures els mancava completament la dimensió del liberalisme i l'emancipació. Tot i l'existència de diversos problemes a la base de la plena implementació de la igualtat declarada, només el descobriment de les "indesafiables" intencions polítiques al rerafons d'aquests problemes hauria estat capaç d'atorgar credibilitat a les crítiques vers aquests problemes socials. Els moviments feministes, claus per al naixement de la geografia feminista a l'oest, eren per tant absents a l'Europa Central Oriental socialista i les geògrafes també fracassaren en el reconeixement del seu propi estatus marginat dins de l'acadèmia. La geografia (degut en part a la seva natura conservadora i positivista) va ser incapaç de ser seminal per a l'evolució dels estudis de gènere fins a l'extensió de, per exemple, la sociologia, en certes parts de la regió durant els anys 1970s i

sobretot els 1980s. En definitiva, la lògica del totalitarisme va refusar donar un impuls al feminisme i va reforçar la natura positivista de la geografia, fent-la inadequada, des del principi, per a la “recepció”. Tanmateix, 15 anys després dels canvis polítics, la geografia i el feminisme encara no són “paraules en col·lisió”. Sembla que la transició en geografia rau considerablement endarrera de la transició política, econòmica i fins social.

Encara que la geografia feminista és en alguns llocs un camp de recerca “importat” en l’Europa post-socialista, aquest no necessàriament segueix simplement el ritme de desenvolupament que aquest camp va experimentar en el seu “país d’origen”. Això no era gens comú, per exemple, en el cas de la “qüestió de la visibilització de les dones, tant com a subjectes de l’estudi geogràfic com a practicants de la disciplina” (Bowlby *et al.*, 1989) per a servir com a punt d’inici a l’Europa Central Oriental, com havia estat el cas en la pràctica anglo-americana. Des del principi, el principal objectiu ha estat fer visibles tant el *gènere* com les *dones* com a matèries d’estudi geogràfic. En el que “totes les geògrafes feministes” es focalitzen és la relació entre *gènere* i *transició post-estructuralista*. En alguns països, la geografia feminista va ser pionera en el canvi de la naturalesa “humanament cega” de la geografia de l’Europa Central Oriental per mitjà de la recerca des de la perspectiva dels agents actius i les decisions individuals. Fins i tot aquesta ha introduït diversos mètodes qualitius. Així i tot, en el curs de la recerca de l’evolució de les condicions capitalistes i de la democratització, els geògrafs de l’Europa Central Oriental estan més interessats en el treball remunerat que en el domèstic, en les característiques estructurals del mercat de treball que en l’experiència del les dones (i dels homes) al mercat de treball, per tant, en general, més en l’esfera pública que en la privada. És el cas contrari de la geografia feminista occidental que estudia aquesta regió. A part dels seus tòpics prioritaris, la geografia feminista/geografia del gènere a l’Europa Central Oriental té com a mínim quatre característiques que són diferents de les d’aquesta mateixa branca de la geografia anglo-americana:

(i) D’entre l’espai, el lloc i la natura, la geografia feminista es focalitza en el primer (per exemple, les *diferències espacials* de l’estatus de les dones i les desigualtats de gènere). Són principalment les investigadores als “marges” de la geografia, la sociologia i l’antropologia les que sobresurten en l’anàlisi de la relació gènere-lloc, la qual està subordinada a l’espai com a tema (una altra diferència respecte la geografia occidental que estudia la regió). Finalment, aquesta cobreix més les àrees rurals que les àrees urbanes.

(ii) Prioritza les relacions socials de gènere en el *món material “real”* per sobre del simbolisme de gènere. En contrast amb els acadèmics occidentals que estudien

l'Europa post-socialista, la geografia del cos i la geografia de la identitat de gènere són poc comunes a l'Europa Central Oriental.

(iii) La geografia feminista a l'Europa Central Oriental té un èmfasi *empíric*.

(iv) Des de diversos aspectes, aquesta geografia està arrelada en les tradicions velles/noves de la *recerca aplicada*, la qual ha guanyat presència a la regió.

La ponència resumeix aquestes característiques de la geografia positivista de les principals branques de la disciplina i del context social, que afegeixen valors tant negatius com positius a aquestes característiques (i-iv) i que eleven les crítiques que és en certa manera diferent de la seva equivalent anglo-americana. Aquesta conclou oferint unes quantes solucions possibles per a mitigar l'hegemonia anglo-americana (occidental).

LA GEOGRAFÍA DEL GÉNERO EN AMERICA LATINA: EL ESTADO DE LA CUESTIÓN

Susana Maria Veleda da Silva y Diana Lan
Fundação Universidade Federal do Rio Grande
Universidad Nacional del Centro de la Provincia de Buenos Aires

A partir de los años sesenta, en América Latina, los movimientos feministas y sus ideas revolucionarias llegan a la academia y de pronto las ciencias sociales y humanas comienzan a absorber todo su contenido innovador; a la vez que se da el florecimiento de una cultura de contestación favorable a las movilizaciones sociales de grupos marginados u oprimidos en la sociedad (negros/as, mujeres, homosexuales, etc.). Todo ello, acompañado de cambios sociales, económicos y demográficos que ampliaron la participación de las mujeres en la sociedad a través de un aumento en su escolaridad, de un ingreso importante en el mundo laboral (todavía muy masculino), de una disminución en las tasas de fecundidad y del aumento de la expectativa de vida de las mujeres, produjo importantes cambios que, si bien no ocurrieron en todos los países ni tuvieron la misma intensidad, marcaron las sociedades latinoamericanas en general.

El mundo académico es sensible a estas transformaciones, muchos trabajos en diferentes disciplinas empiezan a dar visibilidad a la mitad hasta entonces ignorada en los estudios: las mujeres y comienzan a cuestionar la cultura occidental patriarcal y androcéntrica. De hecho, el feminismo, independientemente de las corrientes teóricas o ideológicas, se presenta como un proyecto político comprometido con los cambios sociales y orientado al logro de la igualdad humana. En este sentido, expone las desigualdades de género y muestra cómo las relaciones sociales son sesgadas por relaciones desiguales entre hombres y mujeres que contribuyen a la subordinación de éstas en la sociedad.

La geografía empezó a incorporar las aportaciones del género a esta disciplina un poco tarde y de forma muy tímida. En Brasil, por ejemplo, pocos/as geógrafos/as analizan el espacio bajo la perspectiva del género. Citamos el trabajo de Rossini (1988), quien estudió las trabajadoras en el cultivo de caña en São Paulo, en su tesis de libre docencia; Alves (1992), quien investigó la ciudad bajo el punto de vista de las mujeres; Veleda da Silva (1999), quien estudió la opción por la esterilización quirúrgica femenina y masculina en Río Grande, Brasil. Aunque en 1992 el *Boletín de Geografía Teórica* (Río Claro, São Paulo) publicó diversas investigaciones empíricas de geógrafos/as que versaron sobre la temática mujer y trabajo, esta iniciativa no contempló aportaciones

teóricas más consistentes, ni mantuvo continuidad. En 1996, el *Boletín Gaúcho de Geografía* (Porto Alegre, Brasil) publicó dos artículos centrados en estudios sobre las mujeres (Rosing, 1996 y Shaaf, 1996); y en este mismo boletín, Veleda da Silva (1998) publica un artículo en el cual introduce teóricamente el tema geografía y género.

Por todo ello, el objetivo de la ponencia es hacer un panorama de los estudios geográficos latinoamericanos que hacen uso de las teorías feministas en sus análisis, en los últimos veinte años.

GEOGRAPHY AND GENDER IN LATIN AMERICA: A REVIEW

Susana Maria Veleda da Silva y Diana Lan
Fundação Universidade Federal do Rio Grande
Universidad Nacional del Centro de la Provincia de Buenos Aires

After the 1960s, in Latin America, feminist movements and their revolutionary ideas reached academic circles and Social and Human Sciences began to absorb their innovative content; and a culture of contestation favourable to the social mobilisation of marginalised or oppressed groups in society (black people, women, gays and lesbians...) also started to flourish. Such conditions, together with social, economic and demographic changes which increased the participation of women in society (such as the incorporation of many women in the labour market, their access to better education, the diminution of fertility rates and the lengthening of women's life expectancy), produced changes which had a strong impact on Latin-American societies in general, in spite of the differences among countries.

Academics were sensitive to the transformations mentioned above. Authors from various disciplines started to take women into account, making them visible in their studies, and they began to question the patriarchal and andocentric structures of Western culture. Independent of its theoretical or ideological dimension, feminism appears as a political project concerned with social changes and human equality. It criticises gender inequalities and shows how social relations are influenced by patriarchal structures between men and women that contribute to the subordination of the feminine collective in society.

Geography was late in incorporating the contributions of feminism and did so in a very timid way. In Brazil, for instance, few geographers have analysed space from this point of view. Among them, Rossini (1988) studied female workers in sugar cane plantations in São Paulo; Alves (1992) investigated the city from the perspective of women; Veleda da Silva (1999) researched masculine and feminine surgical sterilisation in Rio Grande, Brazil. Although in 1992, *Boletín de Geografía Teórica* (Rio Claro, São Paulo) published several empirical studies about women and work carried out by geographers, such initiative did not include more consistent theoretical contributions nor was continued further in time. In 1996, *Boletín Gaúcho de Geografía* (Porto Alegre, Brasil) published two articles focused on research about women (Rosing, 1996 and Shaaf, 1996); and Veleda da Silva (1998) also had an article published in this journal, in which she introduced the issue of geography and gender from a theoretical point of view.

The aim of this presentation is, therefore, to make a review of the geographical studies that have made use of feminist theories in their analysis in Latin America for the last twenty years.

PLACING 'GENDER' IN 'GEOGRAPHY' ACROSS SOUTHEAST ASIA

Brenda S.A. Yeoh and Shirlena Huang
National University of Singapore

Modernization and more recently, globalisation have brought material gains to Southeast Asia and wrought changes to its human landscapes, traditional institutions and local identities. These changes have challenged women's strong traditional roles in much of the region, as well as raised new ways for them to contribute to the development process of their countries, most noticeably on the global factory floor and as overseas migrant workers in a range of service sectors, thus contributing to Southeast Asia's transformation into a regional human resource economy.

Despite this, there is a surprising paucity of geographical research and teaching material – in the English language – on women's/gender issues in the development of Southeast Asia. In fact, until the 1990s, not only were women's/gender issues generally ignored in the geography curricula offered in Southeast Asian universities, but geography texts/textbooks on the regional geography of Southeast Asia (written/edited by men trained in the western intellectual tradition) have rarely incorporated discussions of women's roles in their societies (isolated chapters on women in these texts were often contributed by female anthropologists) or explicitly employed gender as a key dimension of analysis. Even today, it is rare to find a volume on the geography of Southeast Asia that gives due recognition to differences amongst women and not look at them simply as an undifferentiated essentialized mass.

Female geographers have entered the Southeast Asian research arena late in the game (late-1980s onwards) and their work has tended to (a) examine a broader regional context (usually "developing areas"/"the Third World") or (b) focus on specific issues within Southeast Asia (e.g. development, migration or sex work). In tandem with the rapid social and economic change transforming Southeast Asian societies, there is an important body of work on gender issues emerging from a younger generation of female geographers based in the Anglo-American world, primarily inspired by poststructuralist feminist perspectives and coalescing around the areas of gender and development, gender and migration, and gender practices and alternative modernities in the Southeast Asian context.

In Southeast Asia itself, however, there are far fewer signs of optimism in our survey of the way gender issues have crystallised in academic geography. While the geographical

discipline in the city-state of Singapore has responded comparatively well to the challenges of incorporating gender studies into teaching and research agendas (as seen in the success of a dedicated geography of gender module, the overall infusion of gender issues in other teaching courses and graduate research, the formulation of a gender studies minor programme, the growing strength and diversity of research on women's and gender issues, the attempts to simultaneously engage Anglo-American and local scholarship and the resultant cross-fertilisation and collaborations – all contributing to the making of “space” for the coalescence of “women's/gender issues” as a coherent body of knowledge), the place of “women's issues” or “gender issues” in both the teaching curricula and research agendas across the region is far more tenuous. This must be understood in the context of the colonial and postcolonial development of the geographical discipline in Southeast Asian universities as a poorly resourced, mainly descriptive, conservative, task-oriented subject valorised primarily for training teachers for school geography and producing policy makers who can contribute to national development. In this barren context, even an incipient interest in women's and gender issues (let alone a fully fledged critical women's/gender studies) has failed to germinate. Feminism has made hardly any inroads in shaping undergraduate and postgraduate curricula in Southeast Asian geography. There is also very little dialogue with developments in Anglo-American geography as a result of “academic inbreeding”, and as such, the subject remains impervious to feminist/gender research trends and ideas developing in the “west”.

While the incorporation of women's and gender issues into academic geography is currently weak, we note that there are new opportunities for efflorescence through collaborative cross-disciplinary work based in interdisciplinary women's/gender studies programmes and research centres in several Southeast Asian countries which have been emerging, and for some, thriving, in the context of the struggle against the “deeply patriarchal structures of [both] the academy and society”. Strategies to legitimise and strengthen women's/gender studies have included the establishment of networks and coming together to pool strengths and resources. There is thus hope that the vibrancy of interdisciplinary feminism nurtured in the spaces offered by women's/gender studies programmes and centres in the region may reach and transform geography in Southeast Asia. In paradoxical ways, given that much of Southeast Asian geography is cut off in from the ferment of Anglo-American feminist geography as a result of language barriers, institutional constraints and the impoverishment of resources, there is hope that Southeast Asian geography may find its own pathway towards a gender awakening and thereby in time develop a gender-rich geography which remains truly Southeast Asian.

UBICANT EL “GÈNERE” EN LA “GEOGRAFIA” DEL SUD-EST ASIÀTIC

Brenda S.S. Yeoh i Shirlena Huang
National University of Singapore

La modernització i, més recentment, la globalització han comportat guanys materials al sud-est asiàtic i canvis en els seus paisatges humans, institucions tradicionals i identitats locals. Aquests canvis han desafiat els forts rols tradicionals de les dones a la major part de la regió, així com han fet sorgir noves formes de contribució de les dones al procés de desenvolupament dels seus països, més notablement en el terreny industrial global i com a treballadores migrants a l'estranger en una diversitat d'àmbits del sector serveis, contribuint així a la transformació del sud-est asiàtic cap a una economia de recursos humans regional.

No obstant això, hi ha una falta sorprenent de recerca i de material d'ensenyament geogràfic (en anglès) sobre qüestions de dones/gènere en el desenvolupament del sud-est asiàtic. De fet, fins els anys 1990, les qüestions de dones/gènere no només eren generalment ignorades en el currículum de la geografia oferta a les universitats del sud-est asiàtic, sinó que els llibres/manuals de geografia sobre la geografia regional del sud-est asiàtic (escrits/editats per homes educats en la tradició intel·lectual occidental) rarament han incorporat discussions sobre els rols de les dones en les seves societats (els capítols aïllats sobre dones en aquests textos sovint eren contribucions de dones antropòlogues) o explícitament utilitzaven el gènere com una dimensió clau d'anàlisi. Fins i tot avui, és estrany trobar un volum sobre la geografia del sud-est asiàtic que reconegui les diferències entre dones i no s'aproximi a elles simplement com una massa essencialitzada i indiferenciada.

Les geògrafes han entrat tard al camp de la recerca sud-est asiàtica (a partir de finals de la dècada de 1980) i el seu treball ha tendit a (a) examinar un context regional més ampli (usualment “àrees en desenvolupament”/“el Tercer Món”) o (b) focalitzar-se en qüestions específiques dins de l'Àsia del sud-est (p.ex. desenvolupament, migració o treball sexual). Juntament amb el ràpid canvi social i econòmic que està transformant les societats sud-est asiàtiques, hi ha un important cos de treball sobre temes de gènere que emergeix d'una generació més jove de geògrafes basades en el món anglo-america, principalment inspirades en les perspectives feministes post-estructuralistes i unides al voltant de les àrees del gènere i el desenvolupament, el gènere i la migració i les pràctiques i modernitats alternatives de gènere en el context sud-est asiàtic.

A la mateixa Àsia del sud-est, però, hi ha molts menys signes d'optimisme en la nostra cerca entorn a la manera com les qüestions de gènere han cristal·litzat en la geografia acadèmica. Mentre la disciplina geogràfica a la ciutat-estat de Singapur ha respost comparativament bé als reptes d'incorporar els estudis de gènere a les agendes de docència i de recerca (com es pot veure en l'èxit d'un mòdul dedicat a la geografia del gènere, la inclusió general de temes de gènere en altres cursos docents i en la recerca graduada, la formulació d'un petit programa sobre estudis de gènere, les creixents fortalesa i diversitat de la recerca sobre qüestions de dones i de gènere, les temptatives de comprometre simultàniament les beques anglo-americanes i locals i la fertilització i la col·laboració mútua resultant; contribuint tot plegat en la confecció de l'espai per la coalescència de "temes de dones/gènere" com un cos coherent de coneixement), el lloc de les "qüestions de dones" o "qüestions de gènere" tant en el currículum educatiu com en les agendes de recerca a través de la regió és molt més tènue. Això ha de ser entès en el context del desenvolupament colonial i post-colonial de la disciplina geogràfica a les universitats sud-est asiàtiques com una matèria mancada de recursos, principalment descriptiva, conservadora, orientada cap al treball, valorada sobretot per instruir els professors de geografia a les escoles i instruir les persones encarregades de la presa de decisions polítiques que poden contribuir al desenvolupament nacional. En l'austeritat d'aquest context, fins i tot un interès incipient en els temes de dones i de gènere (i encara més un estudi de les dones/el gènere plenament crític) ha fracassat a l'hora de germinar. El feminisme pràcticament no ha entrat en el disseny del currículum de la geografia de grau i postgrau al sud-est asiàtic. També hi ha molt poc diàleg amb els desenvolupaments de la geografia anglo-americana i, com a resultat, aquest tema roman aliè a les tendències i a les idees de la recerca feminista/de gènere que s'estan desenvolupant a l'"Oest".

Mentre la incorporació de les qüestions de dones i de gènere a la geografia acadèmica és actualment dèbil, apuntem que hi ha noves oportunitats per a la floració a través del treball i la col·laboració trans-disciplinària basada en programes i centres de recerca interdisciplinaris d'estudis de dones i gènere en diversos països del sud-est asiàtic que han anat emergent i, per alguns, prosperant, en el context de la lluita contra les "estructures profundament patriarcals [tant] de l'acadèmia [com de] la societat". Les estratègies per legitimar i reforçar els estudis de dones i de gènere han inclòs l'establiment de xarxes i la unió de forces i recursos. Hi ha, per tant, l'esperança que la vibració del feminisme interdisciplinar nodrit pels espais oferts pels programes i centres de dones i de gènere a la regió pugui assolir i transformar la geografia del sud-est asiàtic. De maneres paradoxals, donat que la major part de la geografia del sud-est asiàtic es troba apartada de la vitalitat de la geografia feminista anglo-americana com a resultat de les barreres del llenguatge, les limitacions institucionals i l'empobriment de

recursos, hi ha l'esperança que la geografia sud-est asiàtica pugui trobar el seu propi camí cap al despertar del gènere i, a partir d'aquí, desenvolupar una geografia rica pel que fa al gènere que romanguí vertaderament sud-est asiàtica.